

Högskoleprovet

©

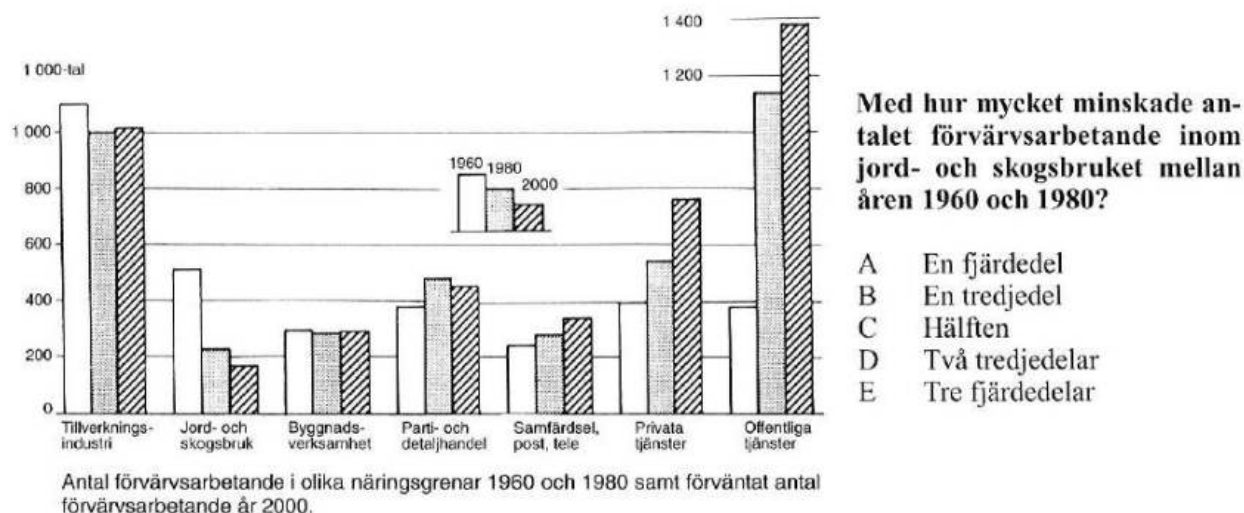
DELPROV 4: DTK

Anvisningar

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket var 1960 ungefär 500 000 och 1980 ungefär 230 000. Minskningen var ungefär 270 000, vilket är något mer än hälften av 500 000. Rätt svar blir alltså C, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

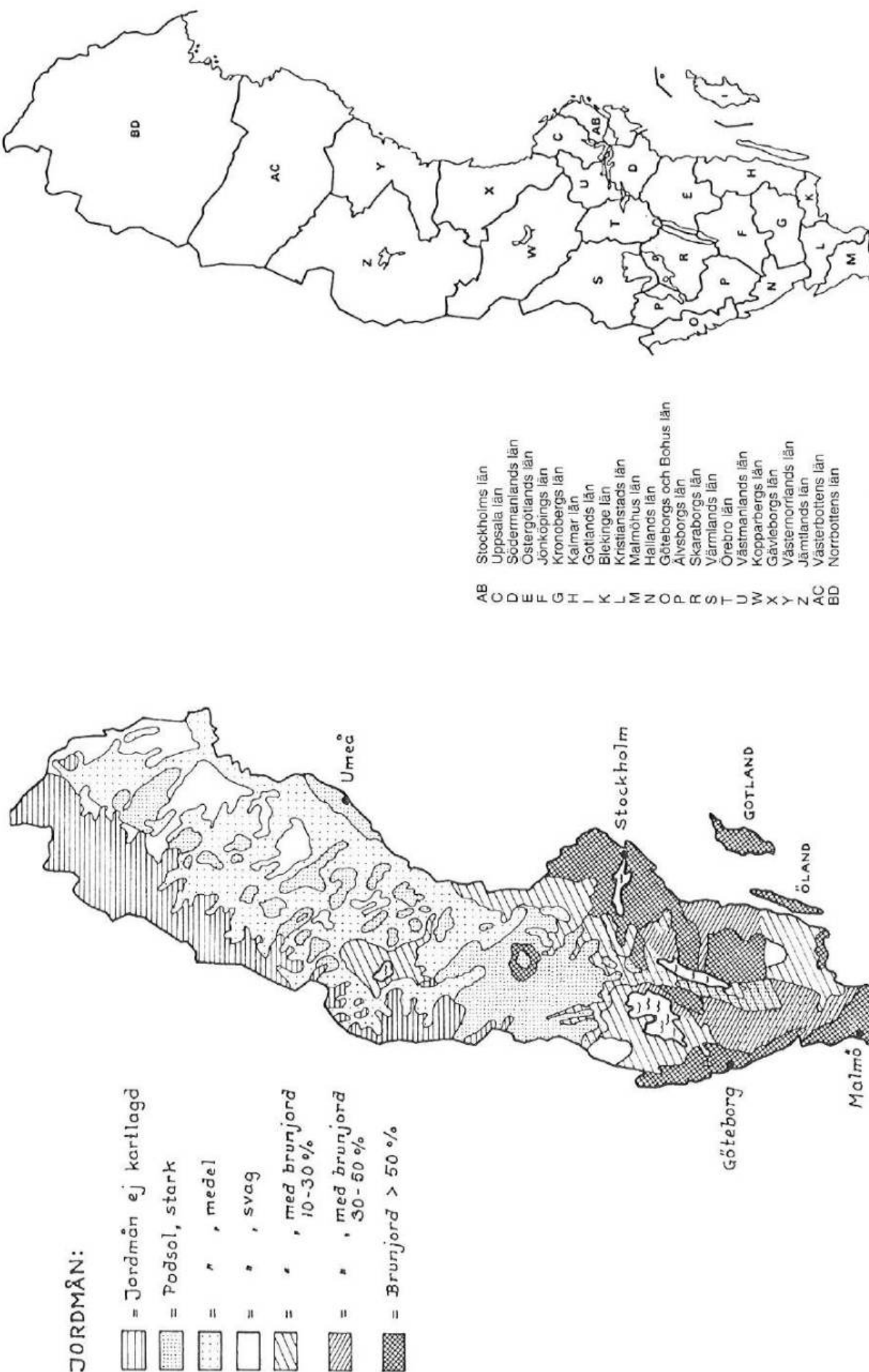
På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 55 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

JORDMÅNSKARTA ÖVER SVERIGE

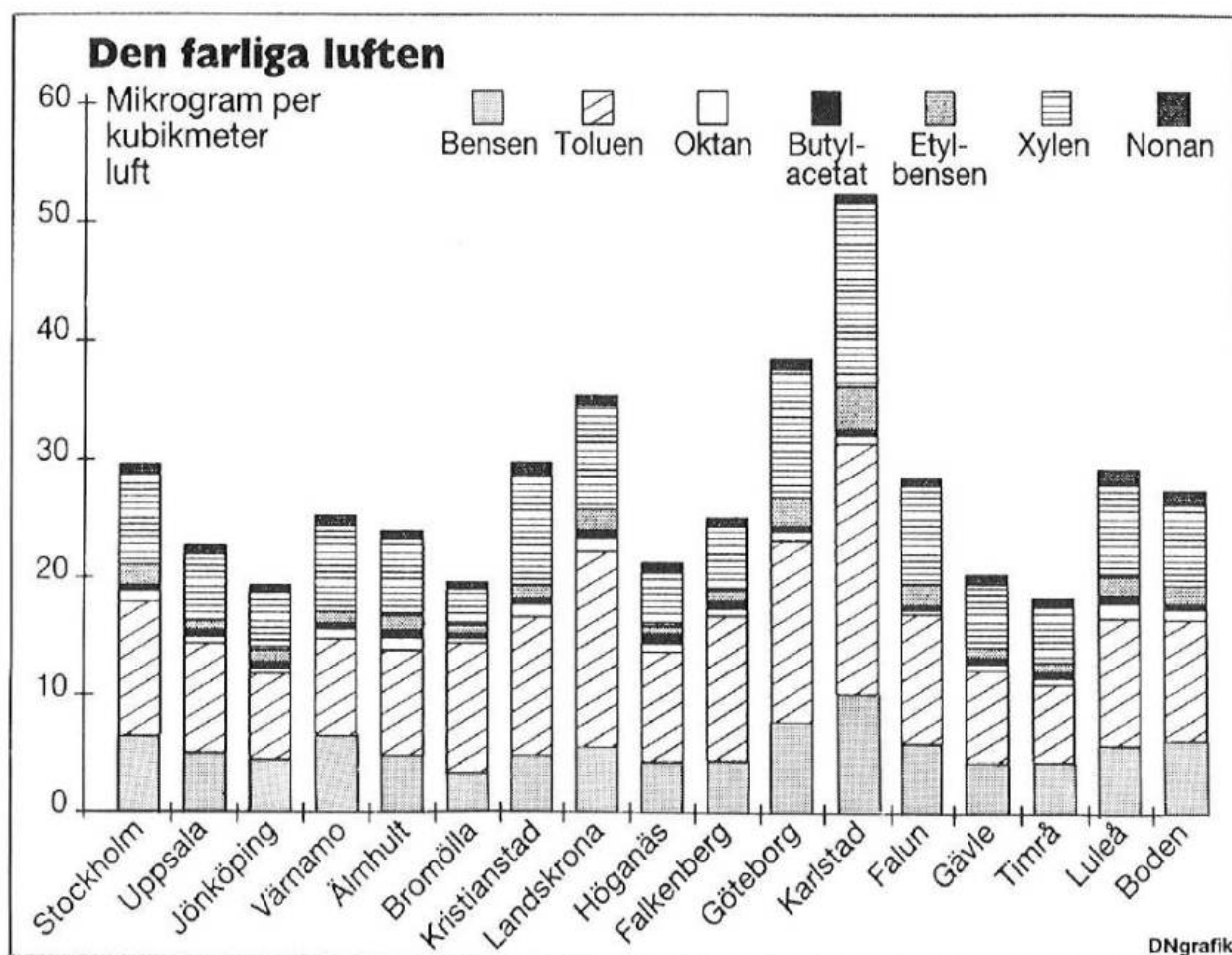
1. I vilket av följande län var jordmänen inte helt kartlagd?

- A Värmlands län
- B Kronobergs län
- C Gävleborgs län
- D Jämtlands län
- E Västernorrlands län

2. Vilka jordmånstyper finns i Gävleborgs län?

- A Podsol: stark, medel och med brunjord 10-30%
- B Podsol: stark, medel och med brunjord 30-50%
- C Podsol: stark, svag och med brunjord 10-30%
- D Podsol: medel, svag och med brunjord 10-30%
- E Podsol: medel, med brunjord 10-30% och med brunjord 30-50%

LUFTFÖRORENINGAR I NÅGRA TÄTORTER

Förekomsten av sju organiska föreningar; bensen, toluen, oktan, butylacetat, etylbensen, xylen och nonan, i luften i några tätorter vinterhalvåret 1992/93. Mikrogram/m³ luft.

Halten svaveldioxid och sot i några tätorter vinterhalvåret 1992/93. Mikrogram/m³ luft.

	Svaveldioxid mikrogram/m ³ luft		Sot mikrogram/m ³ luft
Trelleborg	14,2	Hudiksvall	11
Lund	7,1	Vännäs	10
Höganäs	5,1	Falun	10
Landskrona	6,5	Göteborg	10
Bromölla	5,4	Trelleborg	10
		Lund	10
Köping, Boden	} 1,5-1,8 (lägsta värden)	Ljungby	} lägsta värden
Gävle, Vännäs		Huddinge/Skogås	
Avesta		Motala	
		Sandviken	
		Mariestad	

3. Vilket av nedanstående svarsförslag anger två orter där följande halter av toluen, xylen respektive bensen uppmättes i luften? Halt-erna anges i mikrogram/m³ luft.

<u>Toluen</u>	<u>Xylen</u>	<u>Bensen</u>
11	7	6

- A Stockholm och Värnamo
B Jönköping och Bromölla
C Höganäs och Gävle
D Landskrona och Karlstad
E Luleå och Boden
4. Hur hög var den sammanlagda halten av de sju organiska föreningarna i förhållande till halten svaveldioxid i Landskrona respektive Höganäs?
- A 3 respektive 4 gånger så hög
B 3 respektive 5 gånger så hög
C 4 respektive 3 gånger så hög
D 4 respektive 5 gånger så hög
E 5 respektive 4 gånger så hög

KVINNOREPRESENTATIONEN INOM LO

Andelen kvinnor av medlemmarna i olika LO-förbund samt antalet ordinarie ledamöter och suppleanter för respektive förbund vid förbundskongressen 1992.

Förbund	Kvinnor i procent av medl- antalet	Ledamöter ordinarie			suppleanter		
		män	kv	sa	män	kv	sa
Beklädnads	70,0	61	59	120			
Bleck- o plåt	0,3	65	0	85	170	0	170
Byggnads	1,1	232	0	232	232		232
Elektrikerna	1,1	215	1	216			
Fabriks	33,6	239	74	313	237	76	313
Fastighets	48,7	144	57	201			
Försäkrings	76,5	103	95	198			
Grafiska	33,6	216	44	260			
Gruv	10,6	65	4	69	63	6	69
Handels	73,0	80	169	249			
Frisörerna							
Hotell- o rest	73,0	45	105	150			
Kommunal	81,2	207	193	400	163	205	368
Lantarbetarna	37,0	44	22	66			
Livsmedel	42,1	162	55	217	147	44	191
Metall	21,1	275	25	300	275	25	300
Musikerna	24,6	30	8	38			
Målarna	2,5	123	2	125	110	0	110
Pappers	17,8	190	10	200	178	22	200
Sjöfolks	36,7	44	11	55			
Skogs	7,7	73	5	78			
Statsanställda	31,8	252	47	299			
Transport	16,5	250	50	300			
Trä	20,3	217	30	247			
Totalt	45,3	3352	1066	4418	1575	378	1953
%		75,9	24,1	100,0	80,6	19,4	100,0

Frisörerna tillhör fr.o.m. 1 januari 1989 Handels.

Andelen kvinnor av ordinarie ledamöter vid förbundskongresserna 1977-1992.

Förbund	Procentuell andel kvinnor			
	1977	1983	1988	1992
Beklädnads	45,2	52,4	50,6	49,2
Bleck- o plåt	0,0	0,0	0,0	0,0
Byggnads	0,8	0,4	0,4	0,0
Elektrikerna	0,0	0,6	0,0	0,5
Fabriks	9,6	13,8	18,2	23,6
Fastighets	16,6	21,7	22,8	28,4
Försäkrings	37,2	37,9	43,5	48,0
Grafiska	5,2	9,3	11,1	16,9
Gruv	3,2	5,0	6,1	5,8
Handels	51,2	58,4	62,0	67,9
Frisörerna	58,6	87,8	94,0	
Hotell- o rest	39,0	74,0	72,0	70,0
Kommunal	33,5	46,2	47,5	48,3
Lantarbetarna	1,8	15,0	20,6	33,3
Livsmedel	14,1	20,3	20,5	25,3
Metall	1,0	3,3	5,7	8,3
Musikerna	ej uppg	9,2	22,4	21,1
Målarna	0,0	0,0	0,0	1,6
Pappers	4,0	6,0	7,5	5,0
Sjöfolks	5,3	9,8	24,5	20,0
Skogs	4,0	7,4	4,3	6,4
Statsanställda	10,0	10,7	12,4	15,7
Transport	6,8	10,2	14,7	16,7
Trä	1,6	7,2	11,6	12,1
Totalt	15,3	21,3	22,8	24,1

Källa: Kvinnor i facket. LOs pressinformation, mars 1993.

Andelen kvinnor av LO-förbundens medlemmar den 31 december respektive år.

Förbund	Procentuell andel kvinnor			
	1976	1982	1987	1991
Beklädnads	68,2	68,9	69,6	70,0
Bleck- o plåt	—	0,1	0,1	0,3
Byggnads	1,7	1,6	1,4	1,1
Elektrikerna	0,2	0,5	0,8	1,1
Fabriks	29,0	30,5	32,4	33,6
Fastighets	57,0	54,5	52,4	48,7
Försäkrings	68,9	71,6	71,1	76,5
Grafiska	25,1	29,5	32,0	33,6
Gruv	8,1	10,5	11,4	10,6
Handels	70,7	76,5	72,7	73,0
Frisörerna	90,1	93,9	94,6	
Hotell- o rest	79,9	78,6	76,8	73,0
Kommunal	76,8	79,2	80,0	81,2
Lantarbetarna	17,4	27,7	33,3	37,0
Livsmedel	39,5	39,6	42,0	42,1
Metall	16,2	17,4	19,4	21,1
Musikerna	17,2	25,0	23,9	24,6
Målarna	0,1	1,1	1,9	2,5
Pappers	16,9	17,8	18,0	17,8
Sjöfolks	19,1	23,0	40,2	36,7
Skogs	4,8	8,5	8,9	7,7
Statsanställda	24,8	27,0	30,0	31,8
Transport	11,5	13,1	15,6	16,5
Trä	12,7	15,7	18,5	20,3
Totalt	35,6	41,7	44,0	45,3

5. För vilket förbund gäller följande beskrivning?

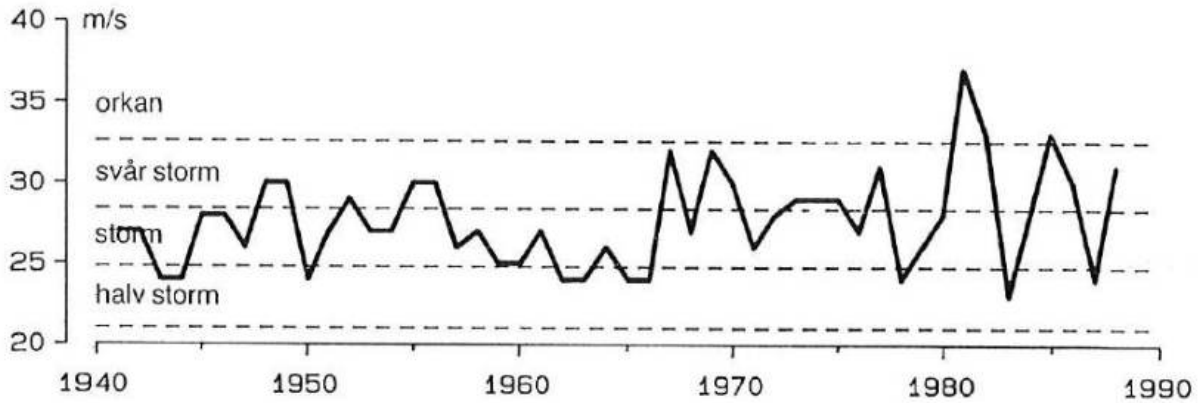
En tredjedel av de ordinarie ledamöterna vid förbundskongressen 1992 var män. Tre av fyra medlemmar 1991 var kvinnor. Andelen kvinnor inom förbundet var som störst 1982.

- A Fastighets
- B Grafiska
- C Handels
- D Hotell- och restaurang
- E Lantarbetarna

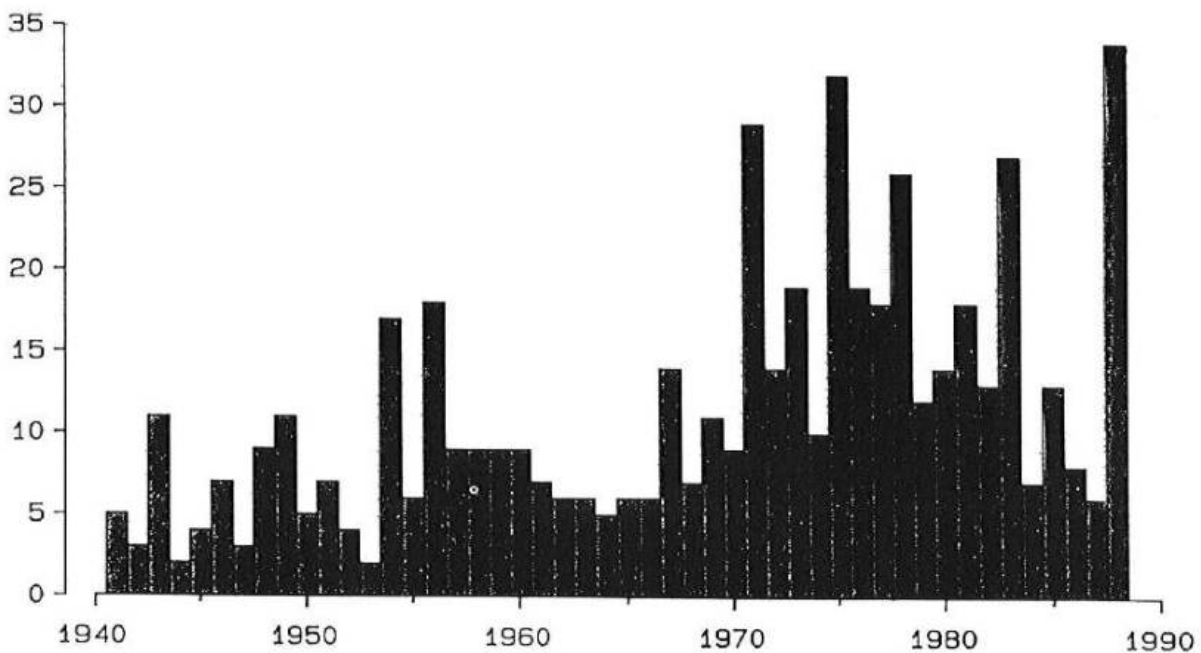
6. I vilket förbund var könsfördelningen bland de ordinarie ledamöterna vid förbundskongressen 1988 mest lik könsfördelningen bland LO-förbundens samtliga medlemmar 1987?

- A Försäkrings
- B Fastighets
- C Kommunal
- D Livsmedel
- E Musikerna

HÖGSTA MEDELVIND OCH ANTAL STORMDYGN VID KULLEN I NORDVÄSTRA SKÅNE

Högsta medelvind per 10 minuter (m/s) som noterats vid Kullen under åren 1941-1988.

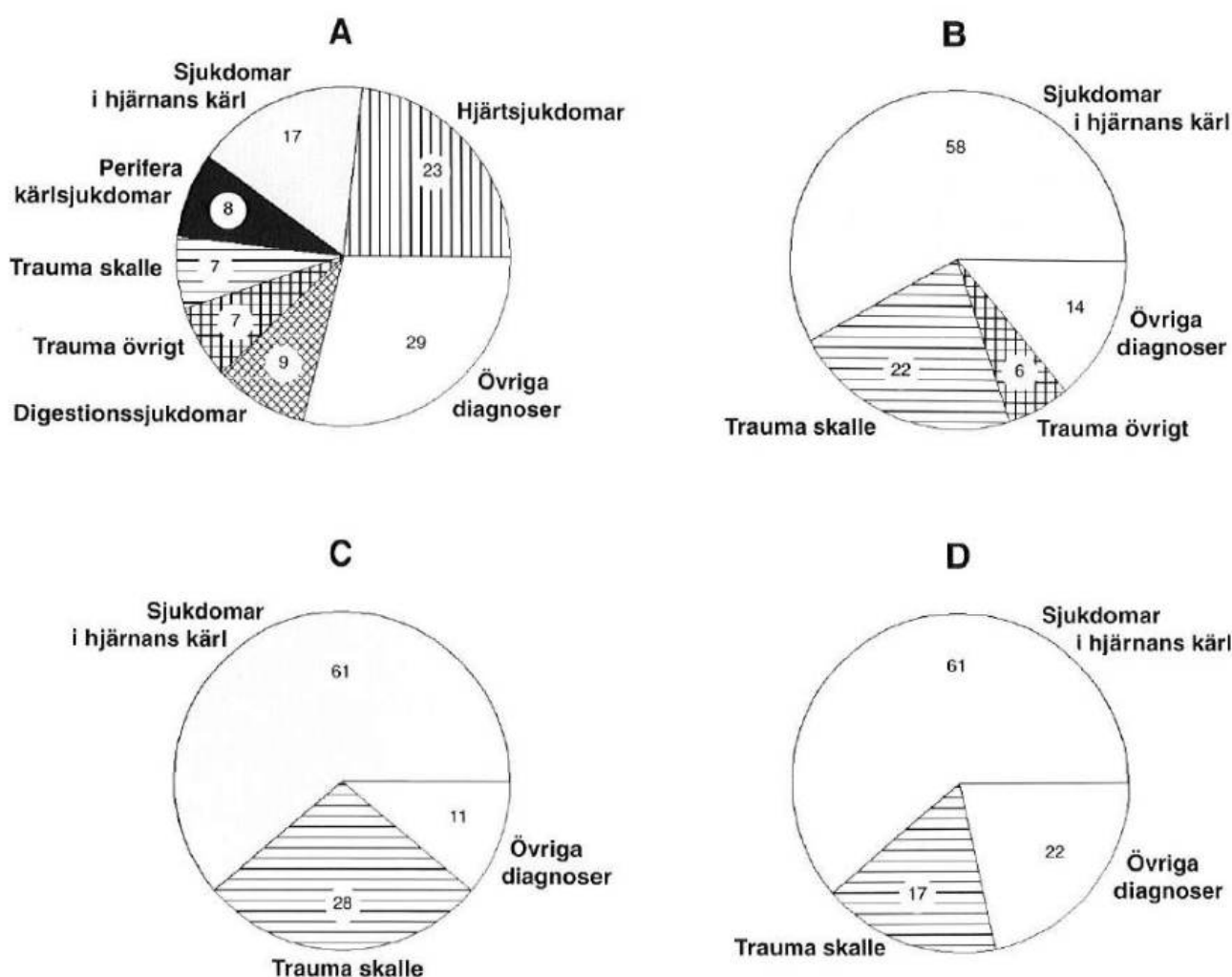
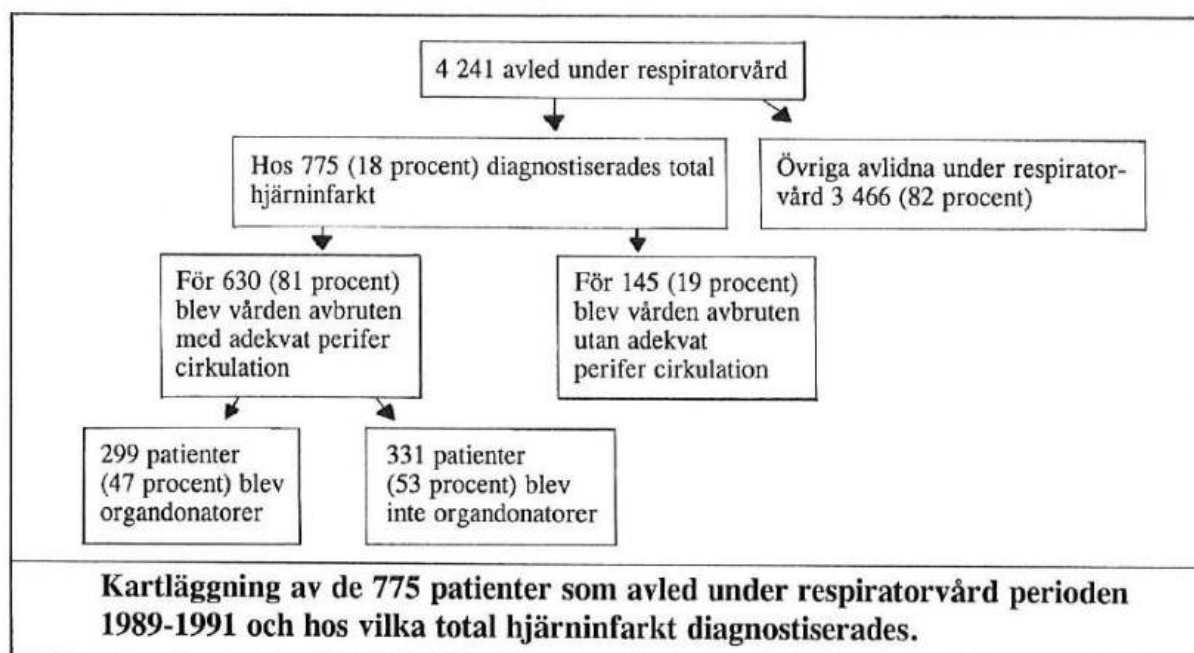

Antal stormdygn, d.v.s. dygn då medelvinden nått minst 21 m/s vid Kullen under åren 1941-1988.

Diagrammen baserade på data från SMHI.

7. Hur många stormdygn var det under det år när "högsta medelvind per 10 minuter" för första gången uppmättes till mer än 31 m/s vid Kullen?
- A 6 stormdygn
 - B 8 stormdygn
 - C 11 stormdygn
 - D 14 stormdygn
 - E 18 stormdygn
8. Vilket av åren med högsta medelvind "svår storm" hade minst antal stormdygn?
- A 1949
 - B 1952
 - C 1967
 - D 1978
 - E 1981

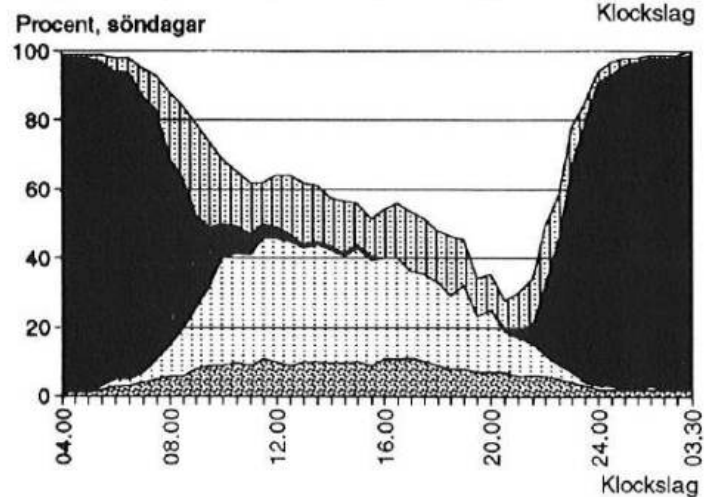
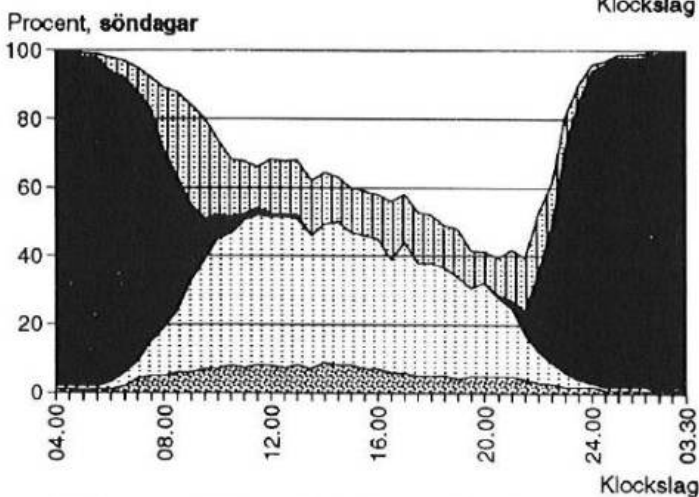
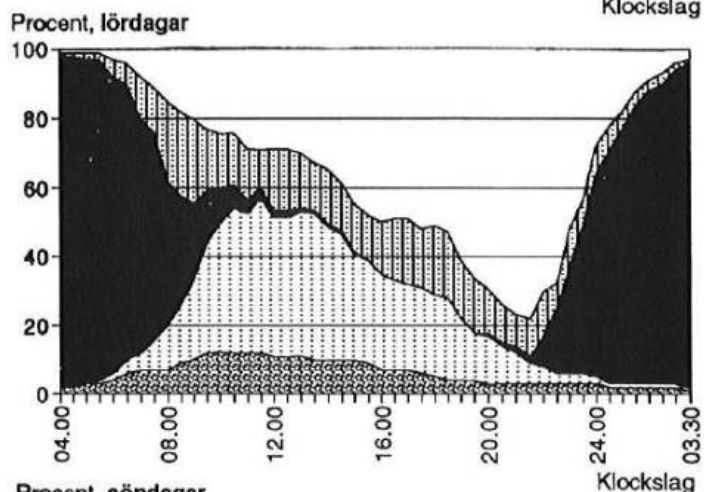
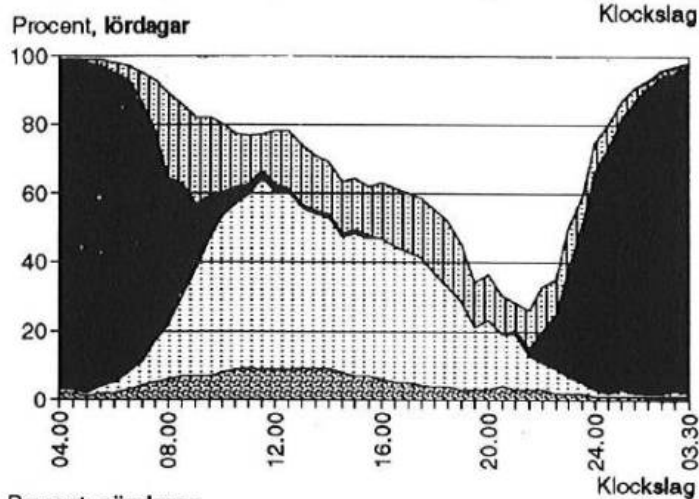
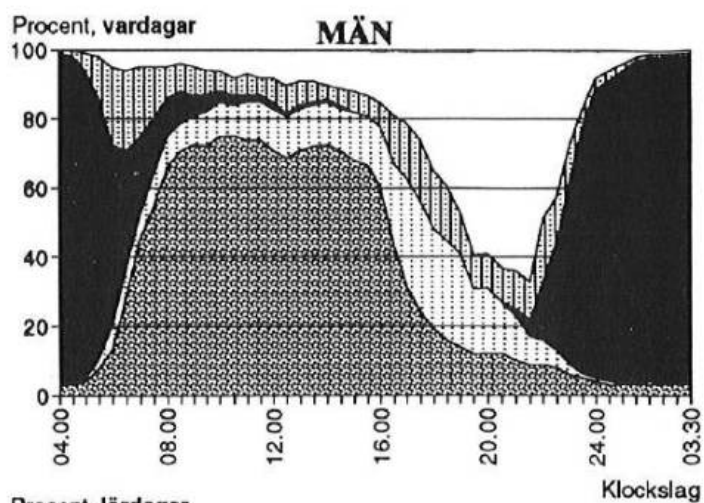
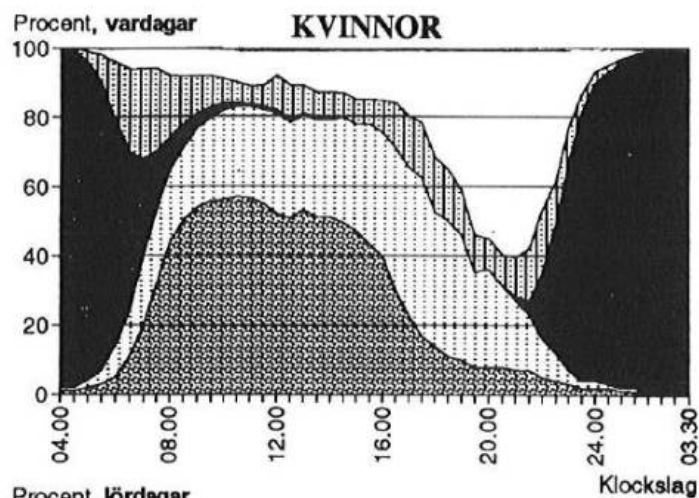
DIAGNOS FÖR PATIENTER SOM AVLED UNDER RESPIRATORVÅRD PERIODEN 1989-1991

Procentuell fördelning av de mest frekventa diagnoserna under perioden 1989-1991: A) för de patienter som avled under respiratorvård, B) för de patienter hos vilka total hjärninfarkt diagnostiserades, C) för de patienter som blev organdonatorer, D) för de patienter som inte blev organdonatorer.

9. Ungefär 1 000 av de patienter som avled under respiratorvård hade fått en av nedanstående diagnoser. Vilken?
- A Sjukdomar i hjärnans kärl
 - B Perifera kärlsjukdomar
 - C Trauma skalle
 - D Hjärtsjukdomar
 - E Övriga diagnoser
10. Hur stor andel av de patienter hos vilka total hjärninfarkt diagnostiserades blev organdonatorer?
- A 30 procent
 - B 40 procent
 - C 45 procent
 - D 50 procent
 - E 55 procent

KVINNORS OCH MÄNS TIDSANVÄNDNING

Kvinnors tidsanvändning olika dygn under 1991. Procent.

Mäns tidsanvändning olika dygn under 1991. Procent.

Källa: SCB. Levnadsförhållanden. I tid och otid. Rapport nr 79, 1992, s 78f.

11. Vilken var den vanligaste sysselsättningen för kvinnor respektive män lördagar kl 15.00?

- A Fri tid *respektive* fri tid
- B Måltider, hygien *respektive* måltider, hygien
- C Måltider, hygien *respektive* hemarbete
- D Hemarbete *respektive* fri tid
- E Hemarbete *respektive* hemarbete

12. Hur stor andel av kvinnorna ägnade sig åt måltider, hygien eller hemarbete söndagar kl 12.00?

- A Fyra av tio
- B Fem av tio
- C Sex av tio
- D Sju av tio
- E Åtta av tio

EFTER TYSKLANDS ENANDE 1990

Tysklands 16 delstater

	regerings- partier	invånare (milj)	ledamöter i förbundsrådet	ledamöter i förbundsdagen
<u>Västra Tyskland</u>				
Nordrhein-Westfalen	SPD	17,1	6	146
Bayern	CSU	11,2	6	86
Baden-Württemberg	CDU-FDP	9,6	6	73
Niedersachsen	SPD-De gröna	7,2	6	65
Hessen	SPD-De gröna	5,7	4	48
Rheinland-Pfalz	SPD-FDP	3,7	4	34
Schleswig-Holstein	SPD	2,6	4	24
Hamburg	SPD	1,6	3	14
Saarland	SPD	1,1	3	11
Bremen	SPD	0,6	3	6
<u>Östra Tyskland</u>				
Sachsen	CDU	4,9	4	40
Berlin	CDU-SPD	3,4	4	28
Sachsen-Anhalt	CDU-FDP	3,0	4	26
Thüringen	CDU-FDP	2,7	4	23
Brandenburg	SPD-FDP-Förb 90	2,6	4	22
Mecklenburg-Vorpommern	CDU-FDP	1,9	3	16
		78,9	68	662

CDU = kristdemokrater
 CSU = kristdemokrater i Bayern
 FDP = liberaler
 SPD = socialdemokrater
 De gröna = miljöparti
 Förbund 90 = medborgargrupper i östra Tyskland
 PDS = kommunister
 REP = högerextremister

Förbundsvalet 2 december 1990

	väst	öst	sammanlagt	
röstberättigade	48,1 milj	12,3 milj	60,4 milj	
valdeltagande	78,6 %	74,5 %	77,8 %	
	procentandelar		mandat	
CDU/CSU	44,3	41,8	43,8	319
SPD	35,7	24,3	33,5	239
FDP	10,6	12,9	11,0	79
De gröna (väst)	4,8	0,1	3,9	0
Förbund 90/gröna (öst)	0,0	6,0	1,2	8
PDS	0,3	11,1	2,4	17
REP	2,3	1,3	2,1	0
Övriga	2,0	2,5	2,1	0
	100,0	100,0	100,0	662

(För att komma in i förbundsdagen krävdes minst fem procent av rösterna i antingen östra eller västra Tyskland. I nästa val gäller femprocentsspärren för Tyskland som helhet.)

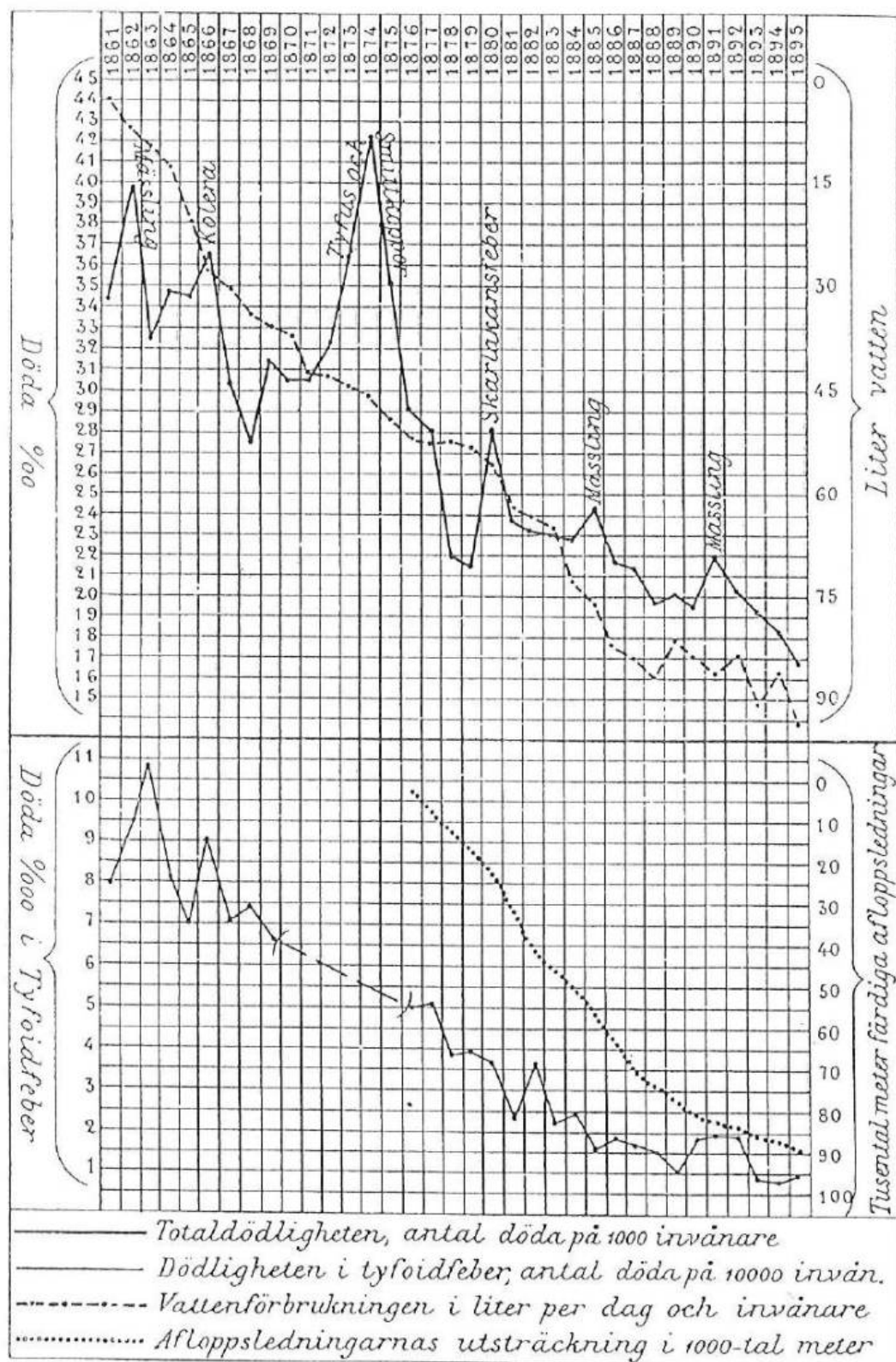
13. Hur stor andel av ledamöterna i förbundsdagen representerar delstater i östra Tyskland?

- A 10 procent
- B 25 procent
- C 40 procent
- D 60 procent
- E 75 procent

14. Hur många av dem som deltog i förbundsvalet 1990 röstade på kristdemokraterna?

- A 20,6 miljoner
- B 26,5 miljoner
- C 43,8 miljoner
- D 60,4 miljoner
- E 86,1 miljoner

AFLOPPSLEDNINGSNÄT, VATTENFÖRBRUKNING OCH DÖDLIGHETENS AFTAGANDE I STOCKHOLM 1861-1895.

Totaldödlighet och dödlighet i tyfoidfeber samt vattenförbrukning 1861-1895 och avloppsnätets utsträckning i Stockholm 1876-1895.

På kurvan för totaldödligheten har större epidemier som orsakade kraftiga öknings i dödligheten markerats. Uppgifter om dödligheten i tyfoidfeber saknas för åren 1870-1875.

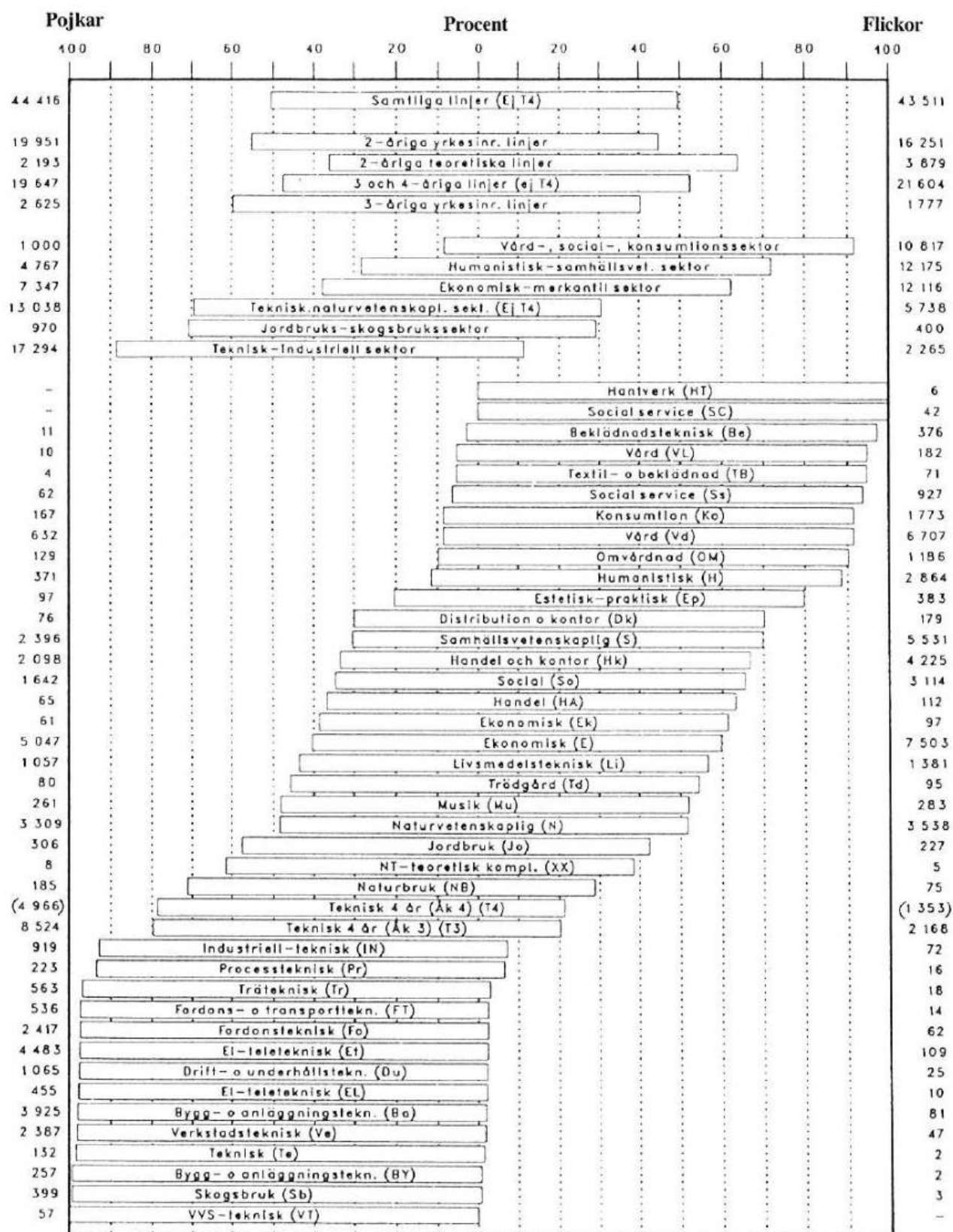
15. Hur mycket längre var avloppsledningarna årsskiftet 1887/88 än årsskiftet 1883/84?

- A 2 500 meter
- B 7 500 meter
- C 12 500 meter
- D 18 000 meter
- E 25 000 meter

16. Vilket av följande år ökade såväl totaldödligheten som vattenförbrukningen i jämförelse med närmast föregående år?

- A 1888
- B 1890
- C 1891
- D 1892
- E 1895

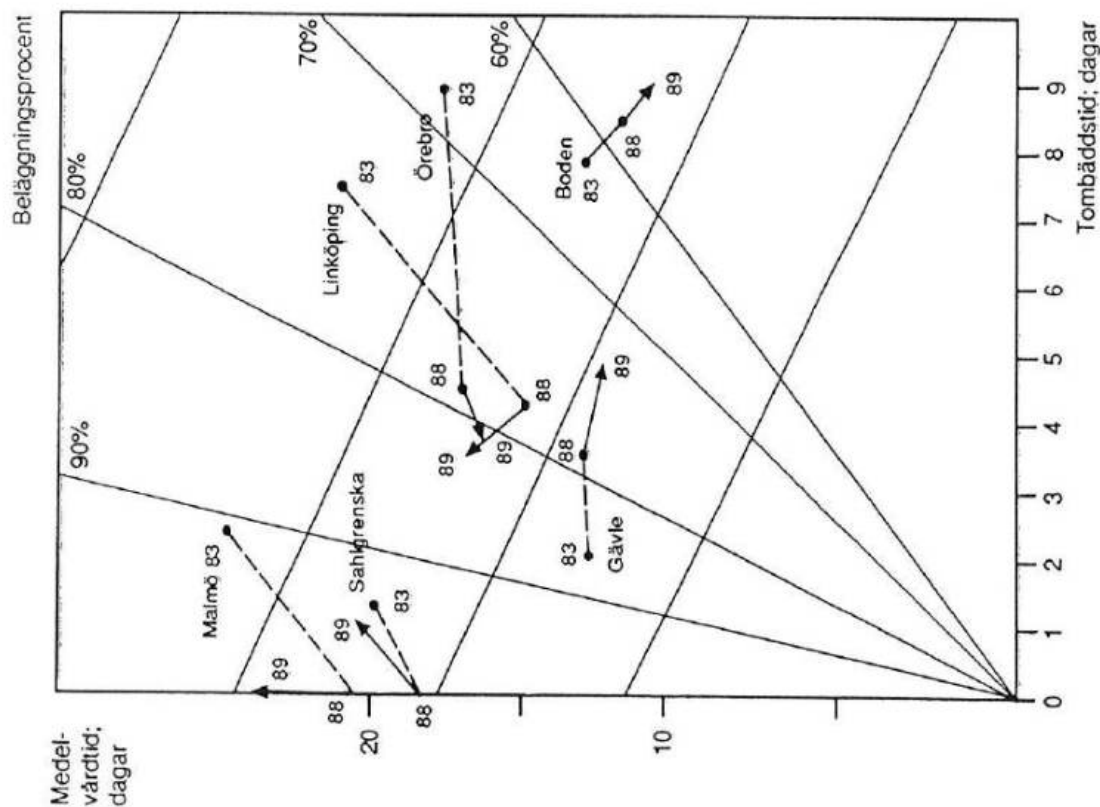
GYMNASIESKOLAN I SVERIGE 1990/91

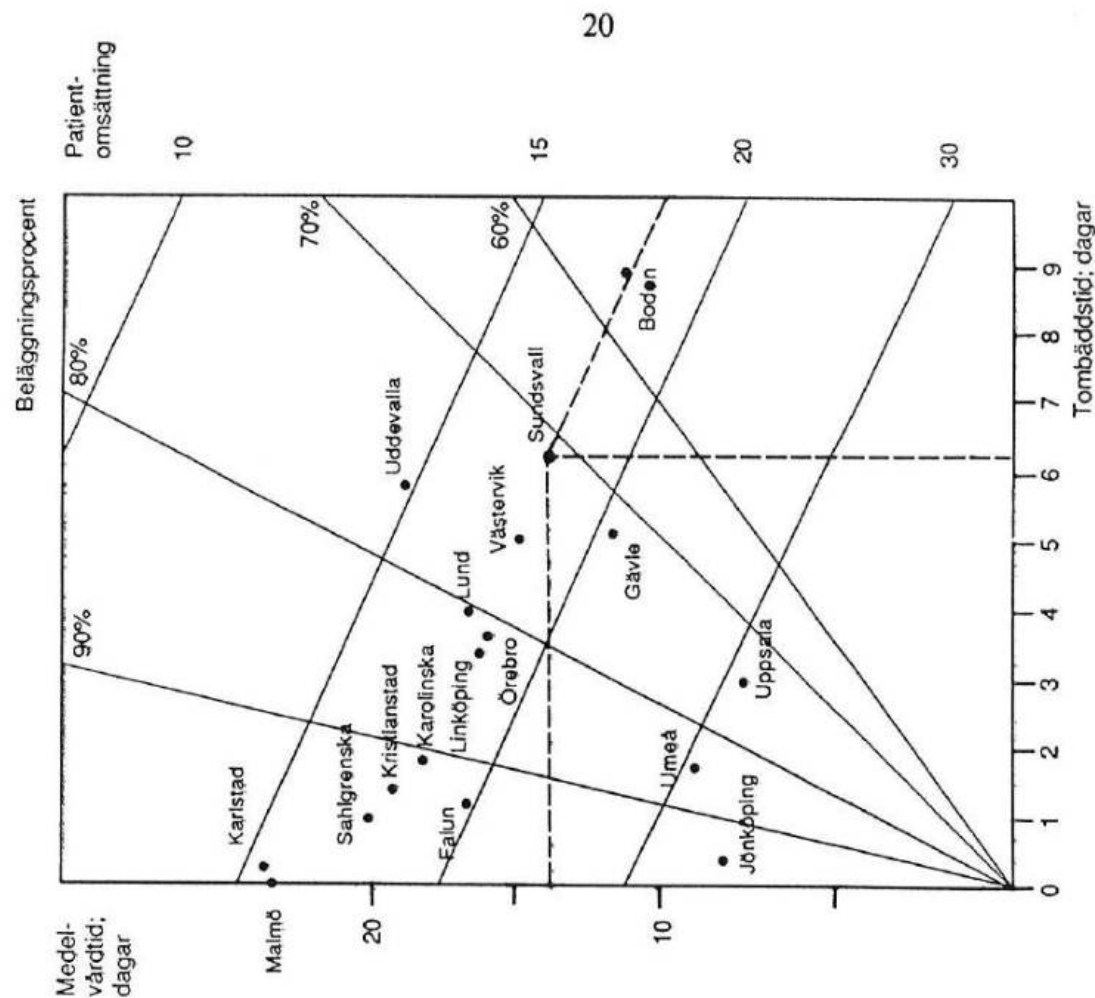
Gymnasieskolans avgångsklasser: Totalt antal elever på samtliga linjer uppdelade på 2- och 3-åriga linjer, olika sektorer och olika linjer. Kön, antal och procent.

17. Hur stor andel av totala antalet elever i gymnasieskolans avgångsklasser 1990/91 fanns inom humanistisk-samhällsvetenskaplig sektor?
- A 10 procent
 - B 20 procent
 - C 30 procent
 - D 50 procent
 - E 70 procent
18. Vilken linje hade det största antalet flickor och vilken linje hade det största antalet pojkar i avgångsklasserna 1990/91?
- A Hantverk (HT) respektive VVS-teknisk (VT)
 - B Humanistisk (H) respektive Teknisk (T3)
 - C Ekonomisk (E) respektive Teknisk (T3)
 - D Vård (Vd) respektive El-teleteknisk (Et)
 - E Ekonomisk (E) respektive Ekonomisk (E)

KAPACITETSUTNYTTJANDE VID HUDKLINIKER

Kapacitetsutnyttjande vid några hudkliniker.
Förändring 1983-1988-1989.

Kapacitetsutnyttjande vid hudkliniker 1989.

Medelvårdtid, belägningsprocent, patientomsättning och tombäddstid är olika mått på kapacitetsutnyttjande.

Medelvårdtid anger antal dagar som patienterna i genomsnitt vårdas på klinikerna. **Belägningsprocent** uttrycker i vilken utsträckning disponibla vårdplatser faktiskt utnyttjas under året. **Patientomsättning** anger antalet inläggningar per disponibel vårdplats och år. **Tombäddstid** anger hur lång tid i genomsnitt en vårdplats står outnyttjad mellan två vårdtillfällen.

Av diagrammet till höger kan t ex utläsas att hudkliniken i Sundsvall hade en medelvårdtid på 14 dagar. Beläggningen var i genomsnitt 71 procent, patientomsättningen var drygt 17 inläggningar per disponibel vårdplats och tombäddstiden var drygt 6 dagar.

19. Hur har medelvårdtiden förändrats från 1983 till 1988 vid hudkliniken i Linköping?

- A Den har ökat med 6 dagar
- B Den har ökat med 4 dagar
- C Den har inte förändrats
- D Den har minskat med 4 dagar
- E Den har minskat med 6 dagar

20. Hur stor var förändringen i belägningsprocent från 1983 till 1989 vid hudkliniken i Örebro?

- A 8 procentenheter
- B 13 procentenheter
- C 17 procentenheter
- D 24 procentenheter
- E 82 procentenheter

Högskoleprovet

©

DELPROV 3: LÄS

Anvisningar

Provet består av sex texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av dessa är rätt.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och de andra fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen välja ut det svar som **bäst** överensstämmer med innehållet i texten.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **6 texter** och **24 uppgifter**.

PROVTID: 60 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

RÖKFRI SJUKVÅRD

Sällan känns friheten så hotad och den personliga integriteten så kränkt som när tillgången till eller bruket av "de lagliga drogerna" alkohol och tobak riskerar att begränsas.

Ändå har vi sakta men säkert kunnat följa hur vårt svenska samhälle de senaste 30 åren förändrats och blivit mera tobaks-restriktivt, medan vi samtidigt ökat toleransen för alkoholkonsumtion. Tobaksfrågans hantering är sannolikt en följd av de oemotsägliga vetenskapliga fynd som innebär att såväl bruk som missbruk leder till allvarlig somatisk skada. Den skada som ofrivilligt exponerade kan komma att lida har också varit ett viktigt bidrag av processen. Den ökade toleransen för alkoholkonsumtion är troligen mer ett kulturinslag inspirerat från medelhavsländerna, i kombination med motstridiga uppgifter om alkoholens medicinska biverkningar.

Den ökade medvetenheten om tobakens medicinska skadeverkningar avspeglas också i läkarnas rökvanor. Läkarna är den yrkeskår inom vården som mest förändrat sina tobaksvanor sedan 1950-talet då de första studierna om rökvanor och ohälsa, utförda på avlidna engelska läkare, presenterades. I en redovisning 1989 av svenska läkares rökvanor, samt deras syn på olika samhällsåtgärder mot rökning, framgick att en klar majoritet förordade reklamförbud och fler rökfria miljöer. Förbud mot rökning på arbetsplatsen för sjukvårdspersonal ansåg 63 procent var riktigt. Endast 10 procent av de svenska läkarna var dagligrökare 1989 (dock med stor variation mellan läkarnas olika medicinska specialiteter).

I samhället i övrigt har den ökade jämlikheten mellan män och kvinnor, samt mellan olika yrkesgrupper, satt sina spår i förändrat rökvanemönster. Allt fler kvinnor röker, de börjar tidigare och röker mera. Den minskning av rökningen som ses i socialgrupp 1 motsvaras till stor del av en ökning inom socialgrupp 3. Nettovinsten av vår kunskapsökning har härigenom minskat.

Inom svensk sjukvård har medvetenheten om betydelsen av tobaksfrågan blivit mera tydlig under senare år. Den har framför allt koncentrerats på rökning som arbetsmiljöproblem, d.v.s. de flesta sjukvårdsinrättningar som infört restriktioner mot rökning har bara låtit beslutet gälla sin personal.

I Europa har inom ramen för WHO:s verksamhet nyligen skapats ett nätverk av sjukhus med målsättningen att främja sjukhusens roll i samhällets förebyggande hälsoarbete (hittills 15 stycken, varav Universitetssjukhuset i Linköping är det enda svenska). En fråga som var huvudtema vid den första internationella konferensen för dessa "Health promoting hospitals" i Warszawa i början av maj i år, var tobaksfria sjukhus.

Såväl rökvanor bland sjukvårdspersonal som rökrestriktioner inom sjukvårdsinrättningar i Europa varierar kraftigt. Rökning inom sjukvården är fortfarande vanligt på sydeuropeiska sjukhus. När restriktioner förekommer gäller dessa vanligen personal och besökare.

I USA, Kanada och Australien är det vanligare att restriktionerna är generella och att alltså inte heller patienter tillåts röka inomhus. Frågan har där betraktats i ett allmänt hälsoperspektiv; rökning är den största påverkbara etiologiska¹⁾ faktorn för ohälsa i västvärlden och sjukvården har som uppdrag att verka för hälsa och tillfrisknande. Som en följd av detta lämnas t.ex. inte statliga subventioner till nybyggande av sjukhus i USA om inrättningen inte blir helt rökfri. USA har också klassat miljö-tobaksrök som cancerogen A (= säkert cancerframkallande). Några liknande beslut finns ännu inte i Sverige.

I frånvaro av lagstiftning har sjukvårdsansvariga runtom i Sverige ändå verkat för en förändring avseende rökningen på våra sjukhus och vårdinrättningar. Genom bristen på centrala direktiv från regering och riksdag finns stora skillnader mellan olika områden avseende tidpunkt och ansvar för genomförande av rökfrihet, hur mycket information och stödåtgärder som an-

setts behövliga, vilka eventuella dispenser som givits, om beslutet bara omfattar en mindre del av ett landsting, vilka motiv som angivits för åtgärden, vilka erbjudanden som givits personalen vid genomförandet m.m.

I en nyligen genomförd undersökning av samtliga 23 landsting och tre sjukvårdsområden kan man se att från det första pionjärarbetet i Kalix sjukvårdsområde, där rökförbud infördes 1 maj 1985 till idag 8 år senare har en majoritet av landstingen infört rökförbud för personalen. Vi avstår här från att namnge de olika landstingen, dels därför att vårt syfte inte är att få något sjukvårdsområde att framstå som "bättre" än något annat, dels därför att det vid insamlandet av underlag till undersökningen varit svårt att få fullständig täckning för när och hur alla beslut fattats, vilka åtgärder som exakt vidtagits etc.

Motiven till de enskilda landstingens beslut har i majoriteten av fallen varit god arbetsmiljö, att ha vårdpersonalen som förebild, samt att undvika att sjukvården fungerar som inkörsport till rökning.

Sammanfattningsvis visar de svenska erfarenheterna från införandet av rökfria sjukhus att omsorgsfull information till alla berörda är av största betydelse. Smidigheten i genomförandet tycks inte öka med en alltför stor koncentration på spektakulära åtgärder som presenter, tävlingar, kampanjer etc. Nästan alla landsting har i samband med införandet av rökfri arbetsmiljö erbjudit sina arbetstagare kostnadsfri rökavvänjning, oftast på betald arbetstid. Knappt hälften av landstingen har också gjort uppföljningar till beslutet om rökfri arbetsmiljö, dels för att kartlägga personliga uppfattningar, dels för att få en uppfattning om efterlevnaden och dels för att se om rökvanorna förändrats. I de flesta fall är efterlevnaden god, men problem finns alltid med olovlig rökning på toaletter och liknande samt kring entréer och trapphus. Rökningen har i allmänhet minskat bland de anställda efter beslutets genomförande och det finns knappast någon opinion för ett återinförande av rökning i arbetsmiljön. Däremot förespråkar fortfarande en del att fler separatventilerade röktrum bör byggas då rökande personal nu är frånvarande längre stunder för rökpauser eftersom de nu måste gå ut.

Alla erfarenheter talar för att en strikt lagstiftning, som inte lämnar öppningar för lokala tolkningar är det bästa verktyget för att skapa rökfria arbetsmiljöer. Om man som i USA kan kombinera medicinska självklarheter med ekonomiska incitament kan det hårdaste motstånd övervinnas. Trots initialt motstånd brukar det visa sig att införda rökrestriktioner mycket snart uppfattas som en etablerad norm.

Det förefaller alltså självklart att sjukvården i ett läge med knappare ekonomiska resurser måste använda all kunskap om ohälsans uppkomst till preventiva åtgärder. En helt rökfri sjukvård kommer inte att skapa ett helt rökfritt samhälle, men ge ett tydligare budskap om tobakens roll i sjukdoms- och läkningsprocessen.

Källa: Bolinder, Gunilla, m.fl. 1993. *Läkartidningen*, Volym 90, nr 23, 2238-2239.

¹⁾ etiologi = läran om (sjukdoms-) orsaker

Uppgifter till texten RÖKFRI SJUKVÅRD

1. Varför har åtgärderna mot rökning inom den svenska sjukvården kommit att utformas på olika sätt i olika delar av landet?
 - A Landstingens/sjukvårdsområdenas möjligheter att förverkliga åtgärderna har varierat beroende på vilka dispenser staten givit.
 - B Landstingens motiv för besluten har varierat — vissa har sett rökningen som en arbetsmiljöfråga, andra som ett generellt hot mot vår hälsa.
 - C De sjukvårdsansvariga i de olika landstingen och sjukvårdsområdena har inte vägletts av en central lagstiftning.
 - D Förslagen till restriktioner har inom vissa landsting dragit ut på tiden till följd av att man velat invänta undersökningsresultaten.
2. Vilken är den grundläggande åtgärd som man tillgripit mot rökningen på sjukhus och vårdinrättningar i Sverige?
 - A Man har försökt "informera bort" rökningen genom brett upplagda och utförliga kampanjer om skadeverkningar.
 - B Man har förbjudit personalen att röka inomhus.
 - C Man har erbjudit personal och patienter fri rökavvänjning.
 - D Man har infört totalt rökförbud för såväl personal som besökare och patienter.
3. Enligt texten har det svenska samhällets inställning till tobaksrökning blivit allt mer restriktiv. Vilket av svarsförslagen anger en omständighet som anses ha medverkat till detta?
 - A Influenser från andra länder som tillgripit lagstiftning för att få bukt med tobaksproblemet.
 - B Det faktum att rökvanorna förändrats så att antalet rökare har ökat, framför allt bland kvinnor.
 - C Den bristande medvetenheten bland rökare om tobakens skadliga roll i sjukdomsprocessen.
 - D Insikten att även passiva rökare löper betydande hälsorisker.
4. USA lyfts fram som ett föredöme vad gäller arbetet för en rökfri sjukvård. Vad kännetecknar det amerikanska tillvägagångssättet?
 - A Att hälsoåtgärder kombineras med ekonomiska styrmedel.
 - B Att antirökpropaganda och detaljerad lagstiftning går hand i hand.
 - C Att sjukvårdens roll som hälsoförebild betonas.
 - D Att rökningen framför allt klassas som ett arbetsmiljöproblem.

BARNES LEK

Barnets lek är ett spontant uttrycksätt som speglar dess försök att komma till rätta med och behärska verkligheten. Redan spädbarnet leker - med sina tår, sin röst, sin skugga. Från ett vuxet perspektiv finns det en avundsvärd omedelbarhet i barns lekfulla förhållande till omvärlden. Om vi tänker oss barns lek som något spontant - varför och på vilket sätt skall man planera det spontana? På vilket sätt schemaläggs och rumsbestäms idag barns lek och skapande?

I Tyskland har Oscar Negt (Negt & Kluge, 1972) talat om den *organiserade fantasin*. Vi kan i Sverige se hur offentligheten på olika sätt mår om fantasin hos stora och små: skapande dramatik, lek med fingerfärger m.m. Kreativitet har under de senaste två decennierna blivit något av ett honnörsbegrepp i stora delar av västvärlden och alla mår om denna resurs. En underliggande idé är bl.a. att lek och kreativ verksamhet främjar den kognitiva utvecklingen. När det gäller studieplaner för samhällets barnomsorg har man på flera håll i Västeuropa förenklat och feltolkat teoretiska modeller som Piagets och Eriksons. Logiskt tänkande och inte socialt eller emotivt fungerande har fått definiera utvecklingens enda implicita slutmål, och expresivt skapande har i första hand setts som ett viktigt instrument för att uppnå detta mål. I samband med denna idealisering av tänkande och intellektuellt fungerande - som vi här skulle vilja benämna *kognitivism* - har man också lyft fram barns lek och bildskapande som betydelsefulla resurser. Självklart är barns bildskapande och lek viktiga resurser i utvecklingen till en vuxen människa, men delvis av andra skäl än dem som har förts fram i debatten om *pedagogiska leksaker, pedagogisk lek* o.s.v.

I västvärlden ställer vi idag ofta ut småbarns bilder - på anslagstavlan i köket, ovanför skrivbordet på jobbet, i vardagsrummet (kanske på den plats där man för femtio år sedan istället hade funnit släktporträtt av familjens äldste). Däremot ställer vi inte ut bilder gjorda av oss själva. Våra barnteckningar på köksväggen blir en sorts tribut till en spontanitet och fräschör som definieras som specifikt barnslig. Barn lär sig således att egenproducerade bilder hör barnvärlden till.

Den vuxne blir passiv konsument och barnet producent. Genom att välja bland barns bilder och sortera dessa i upphängbara/icke upphängbara o.s.v. profiterar vuxenvärlden på barns tidiga bildskapande. Barns fantasi blir ställföreträdande för den fantasi som vuxna redan känner sig ha förlorat. I en mer positiv tolkning kan vi naturligtvis också säga att barnteckningarna på anslagstavlan (förutom olika andra funktioner) utgör en påminnelse om den spontanitet vi, som vuxna, skulle vilja återerövra eller komma i kontakt med. Vad som är samhällsintressant är att barnteckningarna på väggen idag nästan blivit något av ett obligatorium. Olika invandrarföräldrar kan t.ex. berätta om hur de av barnens förskollärare kan få vänliga men bestämda tillsägelser om att man bör hänga upp barnteckningar i bostaden (vilket för många andra kulturgrupper än den nutida svenska framstår som ett märkligt beteendemönster).

Om vi vänder blicken mot utomeuropeiska kulturer finner vi att man kan fästa ett stort värde vid barns estetiska aktiviteter utan att dessa behöver äga rum lösryckta från vuxnas verksamhet. John Blacking (1982) har exempelvis visat på hur vuxna för in barn i den musikgemenskap (danslekar, sånger, trumrytmer) som utgör en viktig del av det sydafrikanska vendasamhällets gruppidentitet. Den estetiska verksamheten är i en kultur som vända ett sätt att leva och tillika en integrerad del av gemenskap mellan vuxna och barn. En viktig aspekt av att växa upp blir där för många inte blott att tillägna sig traditionella rytmer och melodier utan också att kunna variera dessa på ett kreativt sätt och därmed ge sitt bidrag till den egna kulturen.

Människors levnadsvillkor varierar mellan olika klasser och boendeformer. Detta återspeglas också i barns uppväxtvillkor i de ramar som kommer att styra barns lek och fritid. Eva Lis Bjurman (1981) har intervjuat ett antal barn i åtta-nioårsåldern

i två skilda bostadsområden: ett utpräglat villaområde ("norr") med högre medelinkomster och ett hyresområde i förort ("söder") med lägre medelinkomster. Bjurman visar hur villabarnen på ett tidigt stadium förs in i den vuxna etablerade kulturen. Musik- och balettsektioner m.m. fyller en stor del av barnens fritid. Samtidigt är dessa aktiviteter relativt individuellt inriktade. Kamratumgänge får ibland t.o.m. uppskjutas eftersom de tänkbara lekamraterna är fullbokade med sina respektive engagemang. Barnen från hyreshusområdet däremot har föga kontakt med s.k. elitkultur. I stället konsumerar man i högre grad än villabarnen serier och TV-program. Populärkulturen spelar således en större roll i dessa barns liv.

I villaområdet regleras i hög grad både valet av sysselsättningar och valet av leksaker av vuxnas insatser (som chaufförer, finansiärer osv.). Detta innebär att barns lekar här i högre grad utgör en av vuxna legitimerad verksamhet. Detta utesluter inte att lek (gärna med pedagogiska leksaker) är högt värderad (jämför med de inledande resonemangen om kognitivism och kreativitet). Bernsteingruppen har f.ö. också visat att medelklassmödrar är mer benägna än arbetarklassmödrar att se leksaker som något som har ett värde för den totala omvärldsförståelsen, d.v.s. att också se pedagogiskt värde i leksaker (Bernstein & Young, 1973).

I Bjurmans södermiljö är barns fritid mindre schemalagd. Kamratumgänge och barninitierade grupp lekar spelar större roll i dessa barns liv. Barnen leker i grupp på gården eller andra fria ytor, och regel lekar hålls mer levande. Det finns i denna miljö en vital barnkultur. Söderbarnen blir, menar Bjurman, *bärare* av en levande barnkultur, medan norrbarnen i högre grad fungerar som konsument av en etablerad kultur.

Barns idrottande utgör ett annat område där barns lek i viss mening blivit en uttrycksform för vuxenkulturen. I den äldre svenska småstads- och lantmiljön kunde barn utöva fysiska lekar (bollsport, simning m.m.) på ett relativt informellt sätt, utan obligatorisk vuxeninblandning. Klätterträd, kalkbackar och andra yttre resurser fanns ofta inom överkomlig närhet. I modern stadsmiljö kräver den fysiska leken ofta vuxen transportassistans. Vidare är det föräldrar och tränare som i hög grad reglerar villkoren för knatteklubbar, Kalle Anka Cups m.m.

Torsten Hägerstrand (1978) har i en "otidsenlig betraktelse" efterlyst en sinnesintryckens historia. I vilken utsträckning har tekniken med dess följdeffekter trängt ut dofter, smaker, färskor och påtagliga sinnesupplevelser ur vardagstillvaron? Familjebilen har i modern stadsplanering en betydligt mer privilegierad plats (med större garanterad minimiyta) än barns lek. Det är uppenbart att barns lek är trängd i vår tids stads- och teknikmiljö. I skapande dramatik händer det exempelvis att barn får gestalta ett träd, men vilka möjligheter finns det för hyreshusbarnet att klättra i träd? På punkt efter punkt får expressiva lekar (drama, bild m.m.) ersätta omedelbara upplevelser.

Vi argumenterar här avgjort inte för att man skall skära ned de skapande inslagen i förskola och skola. Vårt syfte är enbart att peka på den ytligt sett paradoxala kopplingen mellan en kanske allt mer sinnesintrycksfattig yttre miljö och en ökad betoning av expressivitet, skapande. I daghemsmiljö förekommer exempelvis något paradoxalt schemalagd "frilek". Om vi ser till lekens och skapandets trängda läge i dagligmiljön är det nödvändigt och helt rationellt att på olika sätt försöka kompensera för detta. Vi måste, inte minst i den offentliga barnuppföstran, organisera fristäder för skapande verksamhet och estetiska ämnen. Det är dock nödvändigt att diskutera vad man egentligen avser med *fri lek* och *skapande*.

Källa: Karin Aronsson i *Barn i tid och rum* (Aronsson m.fl.). Gleerups. 1992

Uppgifter till texten **BARNES LEK**

5. Varför är det, enligt texten, svårt för barn att utöva sin fysiska aktivitet på egna villkor?

- A Föräldrarnas kultursyn och livsvillkor styrs av klassförhållandena i samhället.
- B Barnen måste anpassa sin fysiska aktivitet till att boende- och närmiljön hela tiden förändras.
- C Barnens egna aktiviteter påverkas av vuxenutbudet i TV och populärkultur.
- D De fysiska aktiviteterna är ofta avhängiga de vuxnas värderingar och välvilja.

6. I artikeln berörs den västeuropeiska inställningen till varför barns kreativitet bör uppmuntras. Vilket problem ser författaren i denna inställning?

- A Att föräldrarnas sociala ställning alltjämt tillåts avgöra barnens kreativa utvecklingsmöjligheter.
- B Att barnen i huvudsak blir passiva konsumenter av redan färdiga modeller för skapande verksamhet.
- C Att de som uppmuntrar barns skapande främst gör detta i syfte att försöka kompensera utarmningen av den egna fysiska miljön.
- D Att barns skapande uppmuntras för att det anses främja deras intellektuella utveckling, medan den emotionella processen försummas.

7. Vad vill författaren framför allt visa med exemplet om det sydafrikanska vendasamhället?

- A Att musik och andra kulturyttringar ges en mer framträdande roll i "primitiva" samhällen än i västvärlden.
- B Att genuin kreativitet kan utmana gamla invanda kulturmönster.
- C Att barns och vuxnas skapande kan förenas inom ett och samma kulturella sammanhang.
- D Att allt kulturutövande har ett egenvärde som inte behöver godkännas av samhället.

8. Vilken av nedanstående alternativa rubriker sammanfattar bäst textens innehåll?

- A Barns kreativitet - bäst utan föräldrapåverkan.
- B Barns kreativitet - kan den administreras fram?
- C Barns kreativitet - spontanitetens triumf.
- D Barns kreativitet - verklighet eller fantasi?

JURISTERNA OCH KÄRNVAPENEN

När man undantagsvis vill säga något vackert om oss jurister så händer det att man kallar oss "samhällslivets ingenjörer". Men vari skulle likheten mellan ingenjörerna och juristerna bestå? På hög abstraktionsnivå kan det kanske sägas att vi från ömse håll har att tillse att förbindelserna mellan människorna i det öppna samhället skall kunna fungera så friktionsfritt som möjligt och att förutsättningar skall kunna finnas för en samvaro med minimala risker och goda betingelser för behovstillfredsställelse. Men vi nalkas problemen från skilda utgångspunkter.

Ett krav som brukar ställas på juristerna är att de skall vara lojala i förhållande till lagarna och, i stort sett, till det rådande politiska systemet. Men lojalitet kan i vissa yttringar vara mycket farlig. Den kan t.ex. innebära att man ställer sig vid sidan av den allmänna samhällsdebatten trots att man egentligen har viktiga bidrag att komma med just utifrån de erfarenheter som man har från det egna arbetsfältet. För juristerna - liksom för folk med andra yrken - är det angeläget att fundera över vad vi utifrån våra förutsättningar skall anse om kärnvapen.

Ett tankeexperiment kan vara följande: Vilka arbetsuppgifter skulle vi jurister få - de av oss som eventuellt överlever - efter ett kärnvapenkrig? Det är svårt att bilda sig en uppfattning om detta ens om man försöker så mycket som möjligt undvika att låta fantasin blockeras av att man inte vill tänka på så hemska saker. Vilka problem skulle det falla på vår lott att försöka bidra till att lösa? Hur skall alla dessa döda kunna bli begravda? Hur skall de överlevande, förtvivlade, desperata, ofta bärrare av strålskador, kunna organiseras in i ett fungerande samhälle? Hur skall dessa mätapparater fördelas som är nödvändiga för att man skulle kunna veta var man vågar gå, vad man kan äta och dricka? Är det meningsfullt att i detta kaos försöka använda sådana styrningsmedel som vi funnit nödvändiga i våra hittillsvarande samhällen: lagar, domstolar, förvaltning?

Andra grupper, till exempel läkarna, har tidigare förklarat sin inställning. De kan inte i ett sådant läge lämna någon hjälp. Vi jurister måste säga detsamma. Vi skulle stå maktlösa inför alla de destruktiva tendenser som skulle komma att sätta sin prägel på dessa olyckliga överlevande människors tillvaro.

Vi befinner oss alltså i en lojalitetskonflikt. Inte en konflikt med det svenska samhället utan med världssamhället. Detta världssamhälle som ibland med tillfredsställelse, ibland med likgiltighet, ibland med resignation accepterar att kärnvapen tillverkas för eventuellt bruk mot fiender och, urskilningslöst, mot människor som inte har gjort något ont utan bara råkar bo på en viss plats. Här bör inte vår inställning vara den att vi skall acceptera det som håller på att hända. Utan vi bör göra motstånd.

Men vi bör kanske göra vissa reservationer? Man säger: Kärnvapen kan brukas för smärre, taktiska uppgifter, och då får de inte några förödande konsekvenser. Man säger också: Kärnvapen kan göra nytta genom sin blotta existens, genom att framstå som hot mot en potentiell angripare. Vi kan ha olika uppfattningar om hur mycket sådana argument är värda på kort sikt. I varje fall står det klart att den långsiktiga organisationen av samlevnaden på det här jordklotet måste bygga på helt andra metoder för konfliktlösning än sådana som förutsätter ens möjligheten av att kärnvapen skall kunna användas. Och till dem som är benägna att tills vidare, på kort sikt, acceptera kärnvapen tycker jag att man kan ställa en allvarlig fråga: Vilken är tidsfaktorn, närmare bestämt? Ännu så länge är det bara ett fåtal nationer som har tillgång till kärnvapen. Hur länge dröjer det innan kärnvapen kommer att stå till buds för sådana nationer eller sådana folkgrupper som hyser ett besinningslöst hat till andra nationer eller andra folkgrupper? Och en annan aspekt: Om vi låter kärnvapenlagren växa, kan vi då förhindra att vapnen förr eller senare kommer att kunna utnyttjas i rent kriminella syften?

Ett avståndstagande till kärnvapen från juristernas sida bör emellertid kombineras med att vi försöker lämna konstruktiva bidrag. Kan vi peka på andra sorters utvägar ur nuvarande och framtida världspolitiska konfliktsituationer, utvägar som skulle vara om än inte idealiska så i vart fall mindre hotfulla för mänskligheten än krig och i all synnerhet kärnvapenkrig?

Vi kan nog inte göra så mycket på egen hand. Ingen grupp av experter, inte heller alla sorters experter tillsammans, kan nå resultat i dessa frågor utan stöd av breda folkopinioner. Men nog har vi argument, hämtade från våra egna erfarenheter, som är av den arten att de borde kunna vinna anklang hos de stora folkopinionerna och kanske bidra till att dessa får i vissa avseenden säkrare målinriktningar. Jag skall inte försöka formulera några programpunkter men skall komma med några funderingar om sådant som kanske kan anses löftesrikt när det gäller våra möjligheter att göra något åt detta.

Först och främst förtjänar det påpekas, tycker jag, att det inom juridiken finns ett heltäckande system uppbyggt, innefattande en modell för hur konflikter skall kunna lösas. Vi har internationellt verksamma domstolar, hittills sällan anlitade. Skiljeförfaranden kan ordnas i obegränsad utsträckning, om parterna är ense därom, i både rättstvister och intressetvister. Mot detta system har knappast någon välgrundad kritik framställts. Men systemet har aldrig fått någon chans att verka, i en värld som i så hög grad präglats av oförnuftiga föreställningar om de enskilda staternas suveränitet. Är inte tiden inne att ge systemet en chans? Den frågan bör vi föra ut till människorna med all önskvärd tydlighet. Och arbeta för förbättring av systemet.

Vidare bör vi kunna dela med oss av våra erfarenheter av det som sker i domstolarna. Vid en konflikt skall alla intressenter få komma väl till tals. Alla möjligheter till förlikning skall tas till vara. Alla måste rätta sig efter domen. Behövs tvång så skall det utövas i möjligaste mån humanit. Ingen utomstående bör drabbas. Idel självklarheter, tycker vi. Men inte självklart i det internationella politiska spelet.

En annan erfarenhet som vi kan dela med oss av är att avgöranden måste kunna träffas snabbt, då så krävs, och ibland på grundval av kunskaper som inte kan bli annat än bristfälliga. Detta kan vara viktigt för oss att betona i vårt samarbete med dem som arbetar med samhälls- och beteendeforskning eller med fredsforskning av annan typ. Vi kan inte vänta på en ny organisation av världssamhället till dess att psykologerna eller genetikerna - eller vilka man i sammanhanget vill tänka på - har åstadkommit säkra forskningsresultat i fråga om de mänskliga aggressionerna och möjligheterna att förhindra deras skadeverkningar.

En ytterligare punkt kan vara den att vi jurister kanske har en viss möjlighet att nyttiggöra vår erfarenhet av arbete med organisationer. Kampen mot kärnvapen måste inte bara få en bred anslutning, utan måste också få sådana organisatoriska former att den kan resultera i effektiv påtryckning på nationella och internationella makthavare. Vi kanske kan bidra genom att hitta på nya sätt att bedriva sådan påtryckning.

Genom att delta i en opinion mot kärnvapen agerar vi emellertid inte bara som jurister. Vi ställer oss in i en stor krets av människor av alla sorters yrken, från alla sorters länder, som har en sak gemensamt: oro inför framtiden. Vill vi skapa en grund för realistiska förväntningar om mänsklighetens fortlevnad så är det en oundgänglig förutsättning att kärnvapnen elimineras. Sker detta så kan vi hoppas på att få tid på oss att genom samarbete över gränserna finna lösningar på de svåra problem som orsakas av att vårt förnuft och vår moral har så svårt att komma i nivå med vår naturvetenskap och vår teknologi.

Källa: PerOlof Bolding i *Inte vår sak*. Bokbox Förlag. 1987.

Uppgifter till texten

JURISTERNA OCH KÄRNVAPNEN

9. Vilket huvudargument mot kärnvapnen anför författaren i egenskap av jurist?
- A Kärnvapnen kan komma att användas av kriminella grupper.
 - B Efter ett kärnvapenkrig skulle ett fungerande rättssamhälle vara en omöjlighet.
 - C Kärnvapenutvecklingen regleras i alltför liten omfattning av internationell lagstiftning.
 - D Kärnvapnens blotta existens undergräver moralen och framtidstron i världssamhället.
10. Vilken invändning reser författaren mot argumentet att kärnvapeninnehav kan ha en avskräckande effekt som bidrar till att bevara freden?
- A Det är kortsiktigt och ohållbart i ett längre tidsperspektiv.
 - B Det motbevisas av det faktum att antalet kärnvapenmakter i världen ökar.
 - C Det döljer att benägenheten för krig med s.k. konventionella vapen istället har ökat.
 - D Det är enbart en fåfäng förhoppning som omedelbart grusas den dag katastrofen är ett faktum.
11. Hur ser artikelförfattaren på de internationella domstolarna och deras arbete?
- A De har inte tillräckligt informerat statsledningarna och beslutsfattarna om systemets möjligheter.
 - B De utgör en resurs vars möjligheter ännu inte tagits i anspråk.
 - C De fungerar bra i teorin, men kan i praktiken inte se till att domarna verkställs.
 - D De har i för hög grad låtit sig påverkas av snäva nationella intressen.
12. Hur kan juristerna främst bidra till fredsarbetet enligt artikelförfattaren?
- A De besitter i allmänhet en mer genomtänkt moral än andra samhällsmedborgare och utgör därmed ett viktigt föredöme.
 - B De kan genom sin dagliga yrkesutövning arbeta för att de internationella domstolarnas anseende förbättras och stärks.
 - C De är en nyckelgrupp när det gäller att ge arbetet en bred folklig förankring.
 - D De kan utifrån sina yrkeserfarenheter peka på mer konstruktiva modeller för konfliktlösning.

BYNS OMVANDLING UNDER 1900-TALET

1800-talets viktigaste bidrag till byns och jordbrukets utveckling var *skiftena*. De medförde en upplösning av byarnas bebyggelse och förändring av Kooperationen och den gemensamma byorganisationen. Vi fick i stället det individuella bondejordbruket som förutsatte en god tillgång på arbetskraft. Att däremot, som ibland sker, förklara hela upplösningen av den traditionella livsformen på landsbygden med skiftenas genomförande under 1800-talet är säkert en överdrift. Skiftenas konsekvenser för den traditionella bondekulturen är över huvud taget en i forskningen omstridd fråga.

Även landskapsbilden förändrades under 1800-talet. Efter skiftena började den omfattande uppodling av ängsmarkerna, som förvandlat dessa till åkrar och gjort den kultiverade lövängen till något ytterst sällsynt i vår tid. De stora nyodlingar som stimulerades av skiftena gick också ut över mängder av slättsjöar. Sjösänkningsföretag var vanliga företeelser under hela 1800-talet och åstadkom långtgående förändringar av landskapsbilden.

Mot 1800-talets slut började emigration, industrialisering och stadernas tillväxt att suga upp landsbygdens proletära skikt. Torpen i byarnas utmarker avfolkades. I dag är de antingen sommarställen för en yngre generation eller för helt främmande stadsfamiljer, eller också har de rivits och i det närmaste helt utplånats av den växande skogen. *Avfolkningen* har gått snabbare i mer avlägsna torp och gårdar och därmed har en viss koncentration av landsbygdens bebyggelse skett under 1900-talet, understödd av myndigheterna, om man så vill en reträtt från 1800-talets glesbygd till mer slutna byformationer. Nedläggningen av torpbebyggelsen har vidare gått snabbare i södra Sverige än i Norrland, där skogsarbete och flottning varit viktiga inkomstkällor just för de obesuttna. Detta har uppskjutit landsbygdens avfolkning i Norrland. Under 1960-talet har emellertid arbetskraftsbehovet sjunkit i den norrländska skogsavverkningen, särskilt behovet av säsongarbetskraft. När samtidigt flottningen i allt större omfattning ersätts av lastbilstransporter innebär det, att arbetstillfällena för Norrlands småbrukare och obesuttna radikalt har minskats. Torpare och småbrukare i Norrland tycks idag gå samma öde till mötes som södra Sveriges obesuttna gjorde vid sekelskiftet.

Flera av dessa utvecklingstendenser, t.ex. lövängens tillbakagång och torpbebyggelsens förfall, har accentuerats under 1900-talet. Andra utvecklingstendenser har under 1900-talet vänts i sin motsats. Hit hör t.ex. åkerarealens tillväxt som från 1920-talet förbytts i en tillbakagång. Depressionsåren i början av 1930-talet framstår nu som den sista period, då man i större skala satsat på anläggningar av kolonat och småbruk - om än delvis tvingad därtill av de problem med folkförsörjning, som då var akuta. I många norrländska byar fick de gamla hemmanen vid denna tid sällskap med så kallade PerAlbin-jordbruk, små gårdar vars tillkomst staten subventionerade.

Än markantare än åkerarealens sjunkande siffror är att antalet brukare och ännu mer den lejda arbetskraften ständigt minskat under 1900-talet. De mindre och medelstora jordbruken har i ökad utsträckning enbart kommit att bygga på familjens arbete. "Flykten från landsbygden" har givit byarna en demografisk slagsida, kvinnor och ungdomar flyttar i mycket större omfattning än män och äldre personer. Den demografiska obalansen har naturligtvis lett till sociala komplikationer i byarna; underlaget för ett eget nöjesliv och umgängesliv sviktar, möjligheterna till självständig regeneration försvinner. Den demografiska obalansen har också verkat upplösande på konventionerna kring manliga och kvinnliga arbeten i bondbyarna.

Brist på arbetskraft och i förhållande till andra näringar dålig lönsamhet har alltså lett till att åkerarealen och än mer antalet brukningsenheter minskat under 1900-talet. Kraven på viss minimiareal för att jordbruksdriften skall vara lönande har ständigt höjts. Under slutet av 1800-talet var det torpen som föll under denna gräns och under 1900-talet har allt fler hemman

gjort detsamma. Allt fler jordbrukare har sålt bort sina kreatur. Kor och nötkreatur nådde sitt högsta antal i Sverige i början av 1930-talet och har sedan varit i sjunkande. Hästens regression hade inletts redan 10 år tidigare. Endast svin visar högre siffror under 1960-talet än vid sekelskiftet 1900.

Somliga av dem som avvecklat kreaturen har fortsatt att driva sitt jordbruk kreaturslöst. Andra har helt lagt ner jordbruket och som ersättning tagit arbeten i andra yrken, som fabriksarbetare, skogsarbetare, åkare eller byggnadsarbetare. I Norrland har skogsbrukets intensifiering möjliggjort för hemmansägare med stora skogsskiften att helt ägna sig åt skötseln och avverkningen av dessa. Men i många fall har försäljningen av kreaturen medfört att en bonde helt lämnar det aktiva arbetet. Ingen tar vid efter honom och han får i fortsättningen leva av en kombination av pension och försäljningar av mark och skog.

Den ökade avvecklingen av jordbruk har därmed medfört anmärkningsvärda konsekvenser för byarnas arbetsliv och ekonomiska organisation. Ännu långt in på 1900-talet rådde bland de självägande bönderna en slags ekonomisk homogenitet. Man baserade ekonomin på jordbruk och boskapsskötsel, i skogsbygderna i kombination med binärningar, främst skogsarbete och flottning. Årets arbetsrytm var sig relativt lik från gård till gård. Detta förhållandes sociala implikationer kan inte nog framhållas. Befolkningen i byarna levde i samma dygnsrytm, gjorde likartade upplevelser, hade möjligheter att bistå varandra, hade gemensamma samtalsämnen och, inte minst viktigt, gemensamma intressen. Alla var intresserade av jordbrukets framtid, av priser på säd och mjölk, av att underhålla möteslokaler och arbetsvägar.

Denna bild har starkt förändrats under 1900-talet. Dagens byar bebos av personer verksamma inom en rad olika yrken. Somliga är bönder i traditionell mening, med sädesodling och boskapsskötsel. Andra har genomdrivit en specialisering av driften, t.ex. genom en satsning på fåravel. Av dem som lagt ner driften är somliga verksamma hemma i byn i olika yrken, andra pendlar med bil till mer avlägsen belägna arbetsplatser. I mer utpräglad glesbygd förekommer veckopendling, där familjeförsörjaren bara återvänder till hemmet över veckosluten. Många som arbetar utanför jordbruket har dock föredragit att behålla kreaturen, som då sköts av hustrun. Åtskilliga gårdar, framför allt i glesbygden, står helt tomma eller bebos endast sommartid.

En by av detta slag, mycket representativ för 1970-talet, visar upp ett långt *heterogent* ansikte än sekelskiftets byar. Årsrytm och dagsrytm i arbetet skiljer sig från gård till gård, från den kreaturssköttande bonden till bensinmacksföreståndaren och den pendlande fabriksarbetaren. Medan olika arbeten löpte parallellt mellan gårdarna i den gamla jordbrukarbyn, skiljer sig bybornas arbetsår numera åt på ett markerat sätt. Man träffas mer sällan, gör olika erfarenheter och får olika, ibland motsatta intressen. Den bonde som blivit åkare vill exempelvis höja transporttaxorna för timmerkörningar, medan byns skogsägare vill pruta.

I byar med växande olikheter i livsform och arbetsförhållanden tenderar också den sociala gemenskapen att upplösas. Det blir svårare att samla och intressera byborna i skilda ärenden, såvida inte hela byns existens hotas genom t.ex. indragning av affär eller bussförbindelser. Den sociala umgänget tenderar att inskränkas till mindre grupper i byn, arbetskamrater, släktingar, grannar. Man brukar kalla detta för en "atomisering" av det sociala livet.

Denna atomisering hotar något av det mest specifika i bybefolkningens livsform, den kulturella homogeniteten. Denna kulturella homogenitet var avläsbar i en särskilt stor överensstämmelse mellan olika människors värderingar, kunskaper och erfarenheter och i ett likartat livsmönster. Den kulturella homogeniteten rubbas emellertid inte bara av ett allt heterogent arbetsliv och en växande social atomisering. Andra förändrande faktorer är kommunikationernas anmärkningsvärda

utveckling. Bilar, vägnät, tidningar, radio och television har länkat isolerade byar närmare städer och tätorter. De försämrade sociala relationerna i byn liksom den förut omtalade demografiska obalansens negativa följder kan därmed i viss mån kompenseras utanför byn.

För den formella byorganisationen, under åldermannens ledning och med bystämman som forum, har den här skisserade utvecklingen i regel inneburit det definitiva slutet, såvida man inte vill hävda att detta kom redan när skiftena genomfördes och byarna sprängdes. Mest betydelse har bystämman lyckats behålla i norra Sverige. Orsaken till detta är att byarnas gemensamma egendom här är särskilt värdefull. Det kan gälla sand- och lertag

eller fiskevatten, till vars exploatering byn säljer fiskekort. Men det kan också gälla gemensamma skogsskiften, som avsattes vid 1800-talets skiften och som nu fått väsentlig ekonomisk betydelse. Därmed är också sagt, att i den mån bystämman i dag alltjämt lever, så är dess funktion inte som förr huvudsakligen reglerande utan i stället förvaltande. Sedan byalag och bystämma spelat ut sin roll, har emellertid jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse vuxit ut och erbjuder i dag ett kraftigt stöd åt den enskilde jordbrukaren.

Källa: Hellspång, Mats & Löfgren, Orvar (1972) *Land och stad*. Lund: Gleerups, 84-87.

Uppgifter till texten

BYNS OMVANDLING UNDER 1900-TALET

13. Författaren inleder sin framställning med en tillbakablick på 1800-talet. Vad är syftet med denna tillbakablick?

- A Att demonstrera att de åtgärder som vidtogs inom 1800-talets jordbruk längre fram kom att få rakt motsatt effekt mot vad som avsetts.
- B Att lyfta fram de stora skillnaderna mellan 1800-talets och 1900-talets bondekultur som skiftesreformen ledde till.
- C Att visa att den förändring som det svenska jordbruket genomgick under 1900-talet var ett resultat av statliga ingripanden under 1800-talet.
- D Att teckna en historisk bakgrund till 1900-talets förändringar och ange ursprunget till vissa av dessa.

14. I texten anges en omständighet som fördröjt landsbygdens avfolkning i Norrland jämfört med södra Sverige. Vilken är denna omständighet?

- A Andelen obesuttna var lägre i Norrland än i södra Sverige eftersom Norrlands jordlösa ofta i stället ägde skog.
- B Trots statliga åtgärder levde det småskaliga jordbruket kvar längre i Norrland än i södra Sverige, där utvecklingen mot stordrift starkt minskade antalet arbetstillfällen.
- C I Norrland fanns större möjligheter för de obesuttna att sälja sin arbetskraft utanför städerna än vad som var fallet i södra Sverige.
- D De norrländska byarna överlevde skiftesreformen i högre utsträckning än de sydsvenska, eftersom de norrländska skogsskiftena inte splittrades utan förblev byns kollektiva egendom.

15. Vilken roll har enligt texten utbyggda kommunikationer spelat i den omvandlingsprocess som den svenska byn genomgått?

- A De har knutit byarna närmare omvärlden och därmed hjälpt till att uppväga det som gått förlorat i byns eget sociala liv.
- B De har fått livet i städerna att framstå som mera åtråvärt och på så sätt ytterligare accelererat flykten från landsbygden.
- C De har medfört en växande social atomisering i takt med att avfolkningen ökat.
- D De har gett befolkningen i byarna tillgång till städernas materiella välstånd och därmed ökat möjligheterna att bo kvar på landsbygden.

16. Utvecklingen under 1900-talet har enligt texten medfört att den svenska byn blivit allt mer heterogen. Vad innebär det?

- A Att byn utmärks av mångfald och differentiering vad gäller levnadssätt, sysselsättning och annat.
- B Att byn blivit mera beroende av omvärlden och inte längre är självförsörjande i lika hög utsträckning som tidigare.
- C Att byn blivit en plats som enbart kan fylla vissa av livsbehoven, till exempel boende, medan sysselsättning måste sökas på annat håll.
- D Att byns befolkningsmässiga sammansättning blivit allt mer snedfördelad på grund av överskottet av män och äldre personer.

VÅR ALLRA INNERSTA MILJÖ

Allt levande måste kunna reproducera de enheter som de byggs upp av. Arvsmassan - DNA - måste i väsentligen oförändrad form föras över från generation till generation. Richard Dawkins har på ett utförligt och intressant sätt poängterat att förutsättningarna för att detta skall krönas med framgång är att DNA-molekylerna lyckas med att dirigera uppbyggnaden av organismer ("The Extended Phenotype") som kan motstå en kraftig destruktiv inverkan från omgivningen. Det "blinda och själviska DNA:t" bygger upp en cell eller en organism enbart i syfte att föröka sig själv. Vår kropp skall fungera som DNA:s redskap för dess egen reproduktion. Hos människan har detta tagit sig uttryck i utveckling av skyddsmekanismer som verkar på alla nivåer: socialt (vår hjärna förstår att vissa miljöer är speciellt skadliga och kan ordna möten i ämnet), på individnivå (kroppen har, speciellt på ytor mot omvärlden, kraftfulla mekanismer för bekämpning av yttre skadliga inverkaner), på organnivå (vissa organ, t.ex. levern, har specialiserat sig på metabolisk avgiftning), på cellnivå (cellmembranen släpper inte odiskriminerat igenom toxiska ämnen), på subcellulär nivå (cellen har förmåga att via induktion av enzymer förstärka sin avgiftande funktion) samt på gennivå (s sofistikerade system existerar för att upptäcka och reparera skador på den genetiska koden).

Framställningen skall i fortsättningen koncentreras på det sistnämnda mest grundläggande biologiska kravet: att bibehålla genetisk stabilitet trots exposition för skadliga fysikaliska och kemiska omgivningsfaktorer. Det mest påtagliga resultatet av att kravet inte blir uppfyllt är cancer, som ju är en somatisk cellsjukdom där cancercellernas arvsmassa är permanent skadad så att den normala tillväxtkontrollen för alltid satts ur spel.

Under ett normalt liv produceras cirka 10^{16} celler. Av dessa kommer ungefär 1% att bilda den adulta individen, resten försvinner via normala cellförluster. Vid varje celldelning skall 3×10^9 nukleotidbaser (=någon av de fyra byggstenarna A, T, C eller G) placeras på rätt plats. Perfekt DNA-syntes skulle innebära ett helt orealistiskt krav på kemisk exakthet, eftersom $10^9 \times 10^{16} = 10^{25}$ nukleotider skulle sättas på rätt plats.

Från de primitivaste organismerna upp till människan finns flera effektiva system för att upptäcka och reparera de otaliga fel och skador som ständigt måste uppstå i arvsmassan. Celldelningen eller rättare sagt den föregående DNA-syntesen är väsentlig, eftersom den i många fall permanentar en mutation genom att sätta in fel komplementär bas till en förändrad nukleotid. Detta innebär att mutationen hädanefter kommer att betraktas som normalt oförändrat DNA av alla kända DNA-reparerande system. Mutationen kan endast märkas genom att den kodar för ett abnormt protein, däremot kan den inte - lika litet som mutationer i könscellerna - bli reparerad.

Mutationer uppstår både spontant och som en följd av exposition för cancerogener. Osäkra studier har angivit att 10^9 till 10^{12} skador inträffar per nukleotid per celldelning, vilket jämfört med totala antalet nukleotider ovan (10^{25}) betyder att genomsnittscellen drabbas av ett stort antal mutationer. Det är inte känt om och hur mycket yttre exposition för cancerogener lägger till bastalet för endogena spontana mutationer, men troligen är tillägget i själva verket obetydligt.

Minst 90% av människans DNA har ingen känd funktion. Denna dominerande del av genomet består av många typer av DNA-sekvenser:

1. Repetitiva nukleotidsekvenser som aldrig översätts till proteiner, möjligen i viss utsträckning har en kontrollerande funktion;
2. Nästan alla gener är uppsplittrade i så kallade exoner. Mellan dessa ligger intronerna insprängda. Man vet att intronerna i stor utsträckning tycks vara umbärliga eller i varje fall relativt okänsliga för mutationer;
3. Många gener har under utvecklingen fördubblats. Senare har den ena gradvis omvandlats till en icke-fungerande gen-relik

eller så kallad pseudogen. Dessa pseudogener kan utan men för cellens funktion ta emot ytterligare mutationer;

4. I många cellslag finns så kallad terminal differentiering inbyggd. Detta innebär att cellerna efter ett förutbestämt antal delningar avstöts eller undergår programmerad celldöd. Givetvis gör det nästan ingenting om en del av dessa celler mot slutet av sitt liv skulle vara bärare av mutationer;

5. Mutationerna kan drabba gener som visserligen fungerar men där en rubbad funktion inte betyder något märkbart för hela organismen.

Könscellerna eller rättare sagt deras förstadier utdifferentieras mycket tidigt under embryogenesen. Detta betyder att de många genskador som senare uppkommer i somatiska celler inte kommer att kunna påverka släktets arvsmassa.

Även mot mutationer i könscellerna finns motmekanismer. En viktig sådan torde vissa spontana aborter vara som eliminerar letala genskador i zygoten. Under meiosen - reduktionsdelningen - sker ett omfattande utbyte mellan homologa delar inom varje kromosompar. Detta innebär först och främst att nya till synes aldrig upprepbara genotyper skapas. Men man har också spekulerat över möjligheten att muterade segment känns igen och antingen repareras eller elimineras under den långvariga meiosprocessen.

Om alla kända och okända fakta läggs ihop framstår det som klart att vår förmåga att värna om vår arvsmassas integritet är oerhört välutvecklad. Antalet potentiella cancerceller är säkert mycket stort. Eftersom cancer börjar med att endast en av dessa och i allmänhet då först efter mycket lång tid permanent tappar kontrollen över den normala tillväxten måste man betrakta cancer som en mycket sällsynt olyckshändelse sett ur den enstaka cellens synpunkt. Den stora frågan är i hur hög grad vi påverkar sannolikheten för denna olyckshändelse via miljön. Äsikterna går här isär.

För att miljön spelar stor roll talar många epidemiologiska data. Studier över hur cancerincidensen ändrats i emigrerande populationer, hur den varierar över tiden och stora geografiska skillnader för olika former har legat bakom beräkningar som i allmänhet stannat vid att cirka 2/3 av alla cancerfall skulle vara orsakade av yttre faktorer. Hypotesen förutser att man skulle kunna skapa miljöer där cancerincidensen väsentligt skulle understiga den nuvarande. Resonemanget innebär ur cellbiologisk synpunkt att omgivningens carcinogener verkligen lägger till ett väsentligt moment till den endogena tendensen till mutationer som redan diskuterats. Cancer är i princip en i stor utsträckning undvikbar sjukdom.

Mot miljös roll har man framförallt anfört att de epidemiologiska beläggen trots allt är indirekta. Ingen har ännu konstruerat en miljö för försöksdjur (eller människa) som väsentligt reducerat den totala cancerincidensen. I det mänskliga panoramat kan emigrationsdata och andra fakta åtminstone delvis tolkas som om det finns ett yin-yang förhållande mellan olika typer av cancer. I den klassiska studien över japaner som flyttat till Kalifornien noteras inte bara en sänkning av ventrikelcancerincidensen utan också ökning av bröst- och prostatacancer. Den totala cancerincidensen och dess relation till befolkningens ålder är trots allt ganska lika i alla undersökta länder. Denna falang av forskare vill gärna hävda att med stigande ålder följer ofelbart inte bara längre exposition för carcinogener utan framför allt ansamling av endogena kritiska mutationer som med stor sannolikhet når över den kritiska tröskeln där cancer uppstår åtminstone i en cell. Möjligen kan miljöändringar uppskjuta cancer men inte förhindra dess uppkomst.

Källa: Jan Pontén (1990), *Människan i miljön*. Stockholm: Spri, sid 27-31.

Uppgifter till texten

VÅR ALLRA INNERSTA MILJÖ

17. De mekanismer som avser att skydda från genetiska skador är inte hundra procentigt verkningsfulla. Vilken direkt konsekvens av detta nämns i texten?
- A Förekomst av spontana aborter.
 - B Uppkomst av cancer.
 - C Cellernas oförmåga att reparera sig själva.
 - D Vissa geners omvandling till s.k. pseudogener.
18. Könscellerna drabbas mycket sällan av mutationer. Hur förklaras detta i texten?
- A Könscellerna omges av en speciell typ av försvarssystem som identifierar genetiska skador.
 - B Könscellerna äger förmågan att reparera sig själva genom att kopiera genetisk information från andra celler.
 - C Könscellerna differentieras så att skadade spermier och äggceller avlägsnas innan de kunnat delta i befruktningen.
 - D Könscellerna anläggs och särskiljs på ett tidigt stadium i fostrets utvecklingsprocess.
19. Vad anger texten som den vanligaste orsaken till att fel i arvsmassan uppstår?
- A Bristande kemisk precision i DNA-syntesen.
 - B Okontrollerad celltillväxt.
 - C Skadliga yttre miljöförändringar.
 - D Exposition för cancerframkallande ämnen.
20. Vissa forskare ser ett speciellt mönster i relationen mellan olika cancerformer. Artikelförfattaren beskriver detta mönster som ett yin-yang-förhållande. Vad betyder det i detta fall?
- A Att cancerformerna trots de olika yttre kännetecknen ändå uppvisar otvetydiga likheter vad gäller uppkomst och utveckling.
 - B Att vissa cancerformer har klara direkta orsaker medan andra är resultat av indirekta yttre faktorer.
 - C Att cancerformerna i högsta grad är miljöbundna och därför också kan undvikas med konkreta åtgärder.
 - D Att förhållandet mellan olika cancerformer varierar medan summan cancerfall är konstant.

DEN SUNDA DEPRESSIONEN

I sin bok "Den sunda depressionen" kan Emmy Gut sägas föra ett psykodynamiskt synsätt på depression till sin yttersta konsekvens. Varje depressionsreaktion är inte bara ett psykologiskt begripligt och meningsbärande svar på en specifik orsak, utan själva depressionen har också en adaptiv och potentiellt fruktbärande funktion, hävdar hon. Hennes bok har tre delar och i den första delen utreder hon bakgrunden till sitt antagande. Bakom det ligger bl.a. ett dissekerande definitionsarbete, där Gut urskiljer vad hon kallar den grundläggande depressionsreaktionen från näraliggande affekter som skuld, sorg och vrede, vilka ofta är reaktioner på andra aspekter av samma utlösande omständighet. I den grundläggande depressionsreaktionen innefattar hon ett flertal av de allmänt accepterade symtomkriterierna för depression, sänkt grundstämning, trötthetskänsla, sömnstörning m.m. Det specifika stimulus som utlöser reaktionen menar Gut är att vi, företrädesvis omedvetet, uppfattar att en ansträngning att nå ett visst viktigt mål misslyckas och att våra erfarenheter och tankemönster inte räcker till att förstå varför.

En "informationsbearbetning" påbörjas och inåtriktningen av den psykiska energin får sina iakttagbara och upplevelsemässiga korrelerat i depressionssymtomens minskning av utåtriktad energi och tecken på obalans. Om depressionsprocessen får ha sin gång, befrämjar den hanteringen av den utlösande konflikten på personlig nivå, likaväl som den fyller en social funktion genom att signalera den deprimerades behov av stöd till omgivningen. Ett förlopp där depressionen kan fylla sin postulerade adaptiva funktion kallar Gut en fruktbar depression och konstaterar att både yttre och inre faktorer kan förhindra denna och medföra kroniserande depressivitet eller utvecklandet av undvikande handlingsmönster, exempelvis missbruk.

I del 2 redogör Emmy Gut för utvecklingspsykologiska aspekter på depressionsreaktionen och i del 3 beskrivs konsekvensen av hennes synsätt för det psykoterapeutiska behandlingsarbetet. Allt detta är väl inom ramen för och grundat i gängse psykodynamisk teori, men vad jag kan se, utan några mer avgörande landvinningar; de praktiskt mest svårbehandlade tillstånden idag förblir lika svårbehandlade också med Guts teoretiska utgångspunkt.

Det är en tankeväckande och konsistent bok Emmy Gut har skrivit, präglad av ett humanistiskt engagemang och ett existentiellt perspektiv på depressionen. Den har goda förutsättningar att bli ett mindre standardverk. Utgångspunkten att söka en "fylogenetisk" bakgrund till depressionen känns också intellektuellt tilltalande.

Dock anmäler sig för mig som verksam kliniker flera centrala invändningar, kanske delvis beroende på att den sunda depression Gut beskriver i grunden kan vara något annat än de depressioner jag ofta möter, vilka kanske i högre grad passar in i Guts beskrivning på ofructbara depressioner.

Om både hennes två bärande teser, att varje depressionsreaktion är ett specifikt svar på stimulus av den typ hon beskriver samt att depressionsreaktionen har en adaptiv funktion, kan hävdas, att de bygger på antaganden om mer eller mindre undermedvetna processer och funktioner, som på sedvanligt vis blir mycket svårprövade utanför en hermeneutisk referensram och tilltron till dem står och faller, åtminstone tills vidare, med den evidenskänsla de kan väcka. Som invändning är detta väl egentligen irrelevant, eftersom Gut inte utger sig för att arbeta i positivistiska kunskapskategorier. Nej, min invändning mot det första generaliserande påståendet är helt enkelt, att jag inte får ihop det med stora delar av min kliniska erfarenhet, även om det går utmärkt väl ihop med andra delar. Den andra grundbulten är betydligt mer problematisk och svårsmält paradoxal. Det mest iögonfallande och påtagliga i depressionsreaktionen är ju dess plågsamt förlamande och i djupaste bemärkelse maladaptiva karaktär. Hennes resonemang förefaller mig litet besläktat med religiöst färgade övertygelser om lidandet som *måste* ha mening.

I sin notapparat hänvisar Gut till i och för sig tänkvärda analogier med andra adaptiva fysiologiska fenomen, exempelvis inflammatoriska tillstånd och deras reparativa funktion. Vilka proportioner av biologiska betingade faktorer och i psykodynamisk kontext begripliga reaktioner som än ligger bakom ett enskilt depressionstillstånd, tycks mig parallellen till autoimmuna sjukdomstillstånd mer näraliggande för många depressiva tillstånd. Alltså en möjligen funktionell mekanism, som spårat ur.

När Gut också hävdar att medicinering undertrycker ett potentiellt fruktbart förlopp utifrån den icke-verifierade mening- en i depressionssymtomen, riskerar en tillämpning av hennes tankar verkligen att innebära, att det högst eventuellt bästa blir det godas fiende. Dels är generellt den biologiska behandlingen med bl.a. antidepressiva den mest robusta vi känner, med väldokumenterat god chans till någorlunda snabb effekt. Dels bygger resonemanget på en klichémässig "droga ner"-syn på och okunnighet om i synnerhet moderna antidepressiva strategier och hjälper till att bryta dödlagen, är mycket mer påfallande ur klinisk synpunkt än någon förment försämring av bearbetningsförmågan.

Sammantaget tyckte jag ändå att boken gett mig en fördjupad förståelse av en del av depressionspanoramat, men andra delar tror jag fortsatt behöver betraktas utifrån biologiska arbets- hypoteser för hur de affektiva sjukdomstillstånd etableras, som rimligen och praktiskt i stor utsträckning kan ses som "självsvängande" samt utifrån interaktiva modeller av typ stressårbarhet. Emmy Gut påpekar också själv, att det är "bara neurofysiologisk forskning som kan upptäcka hur psykiska reaktioner förorsakas av eller är orsak till fysiologiska processer...".

I vilket fall förblir det stora problemet och utmaningen inte vilken behandling (med dokumenterat rimligt goda chanser att vara effektiv) en deprimerad person får, utan *att* personen överhuvudtaget får hjälp.

Källa: Michael Klingert. Bokrecension i *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 7-8, 1993.

ORDFÖRKLARINGAR:

Adaptiv funktion = som syftar till (leder till) anpassning.

Fylogenetisk = som avser utvecklingshistorien för en växt- eller djurart.

Hermeneutisk = som avser texttolkning

Kognition = sammanfattning av de intellektuella funktionerna.

Positivism = en filosofisk och vetenskapsteoretisk riktning som hävdar att all forskning måste bygga på konkret observation och endast sträva efter att fastslå objektivt säkra fakta.

Uppgifter till texten DEN SUNDA DEPRESSIONEN

21. Enligt texten beskriver Emmy Guts bok bland annat den grundläggande depressionsreaktionen. Vad sägs utlösa denna reaktion?
- A Undermedveten rädsla och ovilja att bearbeta konflikter.
 - B Överväldigande känslor av skuld, ilska eller sorg.
 - C Överansträngning, trötthet och sömnproblem.
 - D Misslyckanden vars orsaker individen själv inte kan se.
22. Artikelförfattaren riktar vissa grundläggande invändningar mot Emmy Guts resonemang. Vilken är en av orsakerna till hans kritik?
- A Att Emmy Gut alltför lättsinnigt förordar mediciner mot depression.
 - B Att de praktiska erfarenheter han har från sin egen yrkesutövning inte överensstämmer med Emmy Guts påståenden.
 - C Att Emmy Guts beskrivning är alltför biologiskt inriktad och därmed oförenlig med psykodynamisk teori.
 - D Att Emmy Gut ensidigt intresserar sig för "ofruktsamma" depressioner och bortser från andra former av psykisk ohälsa.
23. Vilket av nedanstående alternativ sammanfattar bäst artikelförfattarens omdöme om boken "Den sunda depressionen"?
- A Nyskapande men fylld av alltför många själv-motsägelser och onödiga upprepningar.
 - B Tänkvärd men ofullständig och utan nya landvinningar vad gäller praktisk behandling.
 - C Logiskt sammanhängande och saklig men otidsenlig vad gäller budskapet.
 - D Teoretiskt överlastad och svårtillgänglig men ändå användbar för praktiskt psykiatriskt arbete inom klinikerna.
24. Enligt texten hävdar Emmy Gut att en depression kan utvecklas i konstruktiv riktning. Anger artikelförfattaren något som utmärker en sådan fruktbar utvecklingsprocess, och i så fall vad?
- A Ja, att depressionen till sin uppkomst och utveckling liknar kroppsliga sjukdomstillstånd.
 - B Ja, att depressionsreaktionen utlöses som svar på en specifik omständighet.
 - C Ja, att depressionen kännetecknas av de allmänt accepterade depressiva symtomen.
 - D Nej, detta framgår inte av texten.

Högskoleprovet

©

DELPROV 2: NOG

Anvisningar

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

Svarsförslagens innebörd

A i (1) men ej i (2) =	Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart informationen i (2) räcker inte till.
B i (2) men ej i (1) =	Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart informationen i (1) räcker inte till.
C i (1) tillsammans med (2) =	För att få tillräcklig information <i>måste</i> man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.
D i (1) och (2) var för sig =	Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.
E ej genom de båda påståendena =	Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

ED är mittpunktsnormal till AC, dvs. är vinkelrät mot AC och delar denna sträcka i två lika stora delar.

Hur stor är vinkeln ABC?

(1) Vinkeln CAB är 52°

(2) Vinkeln AED är 38°

Tillräcklig information för lösningen erhålls

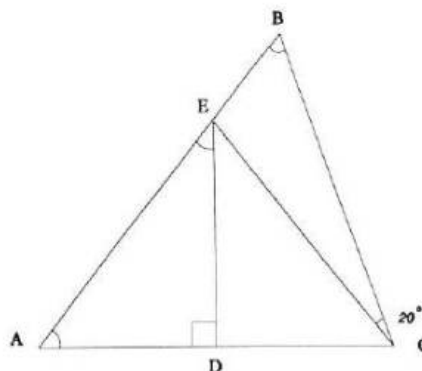
A i (1) men ej i (2)

B i (2) men ej i (1)

C i (1) tillsammans med (2)

D i (1) och (2) var för sig

E ej genom de båda påståendena

Eftersom vinkelsumman i en triangel är 180° räcker informationen i påstående (1) för att besvara frågan. Informationen i påstående (2) är också tillräcklig. Eftersom båda påståendena var för sig innehåller tillräcklig information är svarsförslag D rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 45 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. I luften i en fabrikslokal med volymen 600 m^3 uppmättes vid ett visst tillfälle halter av lösningsmedlen toluen och xylen. **Hur många liter av lösningsmedlen fanns i luften i lokalen vid detta tillfälle?**

- (1) Vid mätningen var halten av toluen 12 ppm (miljondelar).
 (2) Vid mätningen var halten av xylen 3 ggr så stor som halten toluen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

2. Två klockor, A och B, avviker från rätt tid. Den ena klockan går alltid 5 minuter för sakta medan den andra klockan alltid går 3 minuter för fort. **Hur mycket är en rättvisande klocka då A visar 01.15?**

- (1) Då B visar 01.10 visar A 01.18.
 (2) Då A visar 02.02 visar B 01.54.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

3. Offentlig sektor innefattar statlig, kommunal och övrig verksamhet. **Hur många personer inom den offentliga sektorn var anställda i kommunal verksamhet år 1988?**

- (1) Antalet anställda i statlig verksamhet var 410 000 och i övrig verksamhet 23 650, vilket tillsammans var 709 600 färre än i kommunal verksamhet.
 (2) Av de anställda inom den offentliga sektorn arbetade 72,5 procent i kommunal verksamhet, 26 procent i statlig verksamhet och 1,5 procent i övrig verksamhet.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

4. På en byggnadsritning över en lägenhet ingår ett rektangulärt vardagsrum. Vardagsrummets area är $26,84 \text{ m}^2$. Vilken är vardagsrummets bredd i mm på ritningen?

- (1) Byggnadsritningen är i skala 1:100.
- (2) Vardagsrummets längd är 6,1 m.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

5. Kaj har kokat saft och tappat upp den på hel- och halvbuteljer. Hur många liter saft har Kaj kokat?

- (1) Helbuteljerna rymmer $\frac{3}{4}$ liter och halvbuteljerna rymmer $\frac{3}{8}$ liter.
- (2) Kaj har tappat upp 25 helbuteljer fler än halvbuteljer.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

6. Värdet av Sveriges totala export mer än fördubblades från år 1980 till år 1989. Vilket indextal motsvarade ett exportvärde på 300 000 miljoner kronor om basåret är 1980?

- (1) Indextalet för år 1989 var 254 med år 1980 som basår (indextalet=100). Detta motsvarade ett exportvärde på 332 145 miljoner kronor.
- (2) Med år 1980 som basår (indextalet=100) var indextalet 202 för exportvärdet år 1984.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

7. Vid ett val röstade man på en av tre personer: A, B eller C. Ingen av valdeltagarna röstade blankt. Den person som fick de flesta rösterna valdes. **Hur många röster fick den som valdes?**

- (1) A fick 54 röster mindre än hälften av det totala antalet röster.
 (2) B fick 72 röster mer än tredjedelen av det totala antalet röster.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

8. I ett varuhus erbjöds rabatt på en viss vara. **Hur stor var rabatten i procent?**

- (1) Det ordinarie priset var 35 kr högre än det rabatterade priset.
 (2) Det rabatterade priset var $\frac{4}{5}$ av det ordinarie priset.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

9. En bil körde 255 km på 3,5 timmar. **Vilken var bilens medelhastighet under de två första timmarna?**

- (1) Under de sista 1,5 timmarna var medelhastigheten 30 km/h högre än under resans två första timmar.
 (2) Under de två första timmarna var medelhastigheten $33 \frac{1}{3}$ procent lägre än under resans sista 1,5 timmar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

10. År 1991 fanns det 13 578 forskarstuderande i Sverige. **Hur många män respektive kvinnor var forskarstuderande år 1985?**

- (1) Det var 606 fler män och 1 165 fler kvinnor som var forskarstuderande år 1991 än år 1985.
- (2) Antalet forskarstuderande ökade med 15 procent mellan år 1985 och år 1991.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

11. **Vad är det numeriska värdet av $(a+b+c+d+e)/5$?**

- (1) $(a+b)/2 = 9$
- (2) $(c+d+e)/3 = 4$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

12. I en by får $1/5$ av inkomstagarna hela sin inkomst av jordbruk. Av återstoden av inkomstagarna i byn får $1/4$ hela sin inkomst av fiske. **Hur många inkomstagare har byn?**

- (1) De resterande 2100 inkomstagarna i byn får hela sin inkomst genom annat än jordbruk och fiske.
- (2) Av antalet inkomstagare i byn får $2/5$ hela sin inkomst av jordbruk eller fiske.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

13. Tre hästar, A, B och C, tävlar som enda deltagare i ett lopp. **Hur stor är sannolikheten att häst C vinner loppet?**

- (1) Sannolikheten att häst A vinner är dubbelt så stor som att häst B vinner.
- (2) Sannolikheten att häst B vinner är dubbelt så stor som att häst C vinner.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

14. I en affär kan man köpa kokt skinka antingen hel eller skivad. Om man köper skinkan skivad blir det ett pristillägg på 20 procent. **Vad kostar skinkan per kilogram då den köps hel?**

- (1) Skinkan kostar 178,80 kr/kg om den köps skivad.
- (2) Om man köper 1 kg hel skinka och 1 kg skivad skinka, blir priset för båda tillsammans 327,80 kr.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

15. **Hur många personer i kommunen hade besökt Grekland?**

- (1) Av kommunens invånare hade 3 500 personer besökt Spanien. Av dessa 3 500 hade 40 procent besökt Grekland.
- (2) Av de kommuninvånare som besökt Grekland hade 44 procent inte besökt Spanien.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

16. Hur stor andel av det protein som svenskarna intar kommer från vegetabiliska produkter och fisk?

- (1) Det protein som världens befolkning intar kommer till 79 procent från vegetabiliska produkter.
- (2) Av det protein som svenskarna intar kommer sju procent från fisk. Motsvarande siffra för världens befolkning är tre procent.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

17. För ett tvättmedel är doseringen i medelhårt vatten 1,25 skopor per tvätt (3-4 kg tvätt). Hur mycket väger ett obrutet paket, om själva förpackningen undantas?

- (1) Innehållet i paketet räcker till 20 tvättar.
- (2) 1 skopa motsvarar 75 ml.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

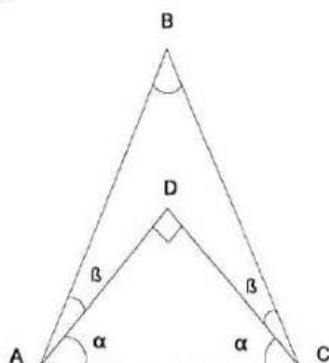
18. En grupp på 63 personer bestående av vuxna män och kvinnor samt barn var på utflykt. Barnen var dubbelt så många som de vuxna. Hur många män ingick i gruppen?

- (1) Barnen var tre gånger så många som kvinnorna.
- (2) Kvinnorna var dubbelt så många som männen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

19. I nedanstående figur är vinkeln ADC rät. Hur stor är vinkeln ABC?
OBS! Figuren är ej skalenlig.

- (1) $\beta = \alpha/3$
(2) $AB = BC$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

20. Man kan mäta temperatur i olika skalor, t.ex. Celsius och Fahrenheit. Hur många grader Fahrenheit motsvarar 20° Celsius?

- (1) Noll grader Celsius är lika med 32 grader Fahrenheit.
(2) Antalet Fahrenheitgrader minus 32 förhåller sig till 9 som antalet Celsiusgrader förhåller sig till 5.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

Högskoleprovet

©

DELPROV 1: ORD

Anvisningar

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet.

Övningsexempel 1

förlå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förlå betyder ungefär samma sak som *räcka till*. Om uppgiften hade ingått i provet skulle du först ha markerat det rätta svaret (E) i provhäftet och sedan i svarshäftet.

DELPROV 1: ORD					
	A	B	C	D	E
1	☐	☐	☐	☐	☒

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En *mjärde* är ett slags *fiskeredskap*. Om uppgiften hade ingått i provet skulle du alltså först ha markerat (B) i provhäftet och sedan i svarshäftet.

DELPROV 1: ORD					
	A	B	C	D	E
1	☐	☐	☐	☐	☒
2	☐	☒	☐	☐	☐

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **30 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. **griller**

- A elaka antydningar
- B onda aningar
- C svåra problem
- D falska anklagelser
- E underliga idéer

2. **indisponibel**

- A osjälvständig
- B utan verkan
- C taktlös
- D inte tillgänglig
- E likgiltig

3. **jade**

- A mineral
- B isflak
- C fartyg
- D matjord
- E buske

4. **hyckla**

- A ge igen
- B lägga sig i
- C spjärna emot
- D förstå sig
- E stoltsera med

5. **kall**

- A ödestro
- B drivkraft
- C livsuppgift
- D tvångstanke
- E sanndröm

6. **tolerera**

- A sätta värde på
- B ta intryck av
- C ge uttryck åt
- D gå i god för
- E finna sig i

7. **meddelsam**

- A eftergiven
- B insiktsfull
- C anspråkslös
- D öppenhjärtig
- E pålitlig

8. **kavalkad**

- A sen start
- B lång rad
- C stor olycka
- D tvärt slut
- E häftigt anfall

9. **nappatag**

- A kraftmätning
- B övergrepp
- C tveksamhet
- D misslyckande
- E uppmuntran

10. **alternera**

- A kasta bort
- B samla ihop
- C blanda samman
- D turas om
- E ge tillbaka

11. **animerad**

- A tråkig
- B petig
- C hänsynsfull
- D livlig
- E rättvis

12. **melankoli**

- A medlidande
- B maktlöshet
- C ånger
- D hämning
- E svärmod

13. **nivellera**

- A förtränga
- B uppblanda
- C utjämna
- D undvika
- E förfalska

14. **sekulariserad**

- A förvärldsligad
- B utvald
- C avvikande
- D underordnad
- E uppseendeväckande

15. **skrank**

- A kurva
- B räcke
- C kvast
- D vapen
- E kåpa

16. **få sitt lystmäte**

- A få för sig
- B få igenom sin vilja
- C få så man blir nöjd
- D få en försmak av
- E få grepp om

17. **manfall**

- A angrepp
- B förlust
- C motstånd
- D försvar
- E befäl

18. **sekunda**

- A ersatt
- B nyare
- C tillfällig
- D sämre
- E motsatt

19. **intermezzo**

- A mellanspel
- B samverkan
- C utfrågning
- D överföring
- E inledning

20. **adjungera**

- A envist påstå
- B tillfälligt förordna
- C tappert uthärda
- D brutalt avtvinga
- E starkt förneka

21. **utagerad**

- A avskedad
- B förflyttad
- C undangömd
- D avslutad
- E förklarad

22. **bibliografi**

- A litteraturförteckning
- B personbeskrivning
- C bibeltolkning
- D bokägmärke
- E skriftspråk

23. **villfarelse**

- A grov förolämpning
- B likgiltighet
- C oriktig uppfattning
- D undantagslös regel
- E meningslöshet

24. **retrospektiv**

- A återhållsam
- B återblickande
- C återställd
- D återkommande
- E återanpassad

25. **kappas**

- A tävla
- B krångla
- C skämta
- D gömma
- E tvinga

26. **futil**

- A vanlig
- B ödmjuk
- C krånglig
- D motsatt
- E obetydlig

27. **harm**

- A intolerans
- B resignation
- C nervositet
- D indignation
- E frustration

28. **emanera från**

- A ta reda på
- B ha sitt ursprung i
- C få tillträde till
- D vara på sin vakt mot
- E se fram emot

29. **anamnes**

- A manhaftig kvinna
- B laglöshet
- C en sjukdoms förhistoria
- D meningsbyggnad
- E förening av metaller

30. **oratorium**

- A vilohem
- B skärseld
- C gravkapell
- D växthus
- E musikverk

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

HÖGSKOLEPROVET - FACIT

1995-04-01

Delprov 1: ORD

1	E	11	D	21	D
2	D	12	E	22	A
3	A	13	C	23	C
4	D	14	A	24	B
5	C	15	B	25	A
6	E	16	C	26	E
7	D	17	B	27	D
8	B	18	D	28	B
9	A	19	A	29	C
10	D	20	B	30	E

Delprov 2: NOG

1	C	11	C
2	D	12	A
3	A	13	C
4	C	14	D
5	E	15	C
6	A	16	E
7	E	17	E
8	B	18	D
9	D	19	A
10	E	20	B

Delprov 3: LÄS

1	C	11	B	21	D
2	B	12	D	22	B
3	D	13	D	23	B
4	A	14	C	24	D
5	D	15	A		
6	D	16	A		
7	C	17	B		
8	B	18	D		
9	B	19	A		
10	A	20	D		

Delprov 4: DTK

1	D	11	D
2	A	12	C
3	E	13	B
4	E	14	A
5	C	15	E
6	A	16	C
7	D	17	B
8	B	18	C
9	D	19	E
10	B	20	B

Delprov 5: AO

1	A	11	A	21	C
2	B	12	D	22	A
3	D	13	B	23	C
4	C	14	D	24	B
5	A	15	D	25	B
6	B	16	B	26	D
7	B	17	D	27	D
8	B	18	C	28	A
9	D	19	A	29	C
10	B	20	A	30	C

Delprov 6: ELF

1	B	11	B	21	D
2	D	12	D	22	C
3	C	13	C	23	D
4	A	14	A	24	A
5	C	15	B		
6	C	16	B		
7	A	17	A		
8	B	18	D		
9	C	19	D		
10	A	20	B		

Resultat på prov från hösten 1991 och på prov gjorda senare är giltiga i fem år.

